

B1

TODOR ARPAD: „EUROPA CIVICĂ - ROMÂNIA CIVICĂ“

© Todor Arpad, 2008

© Asociația Pro Democrația, 2008

Nici o parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă sau transmisă fără acordul editorului. Părți ale acestei publicații pot fi reproduse doar cu condiția citării sursei.

Silviu Hariton a contribuit la secțiunile Biserica și organizațiile voluntare dinainte de Primul Război Mondial și Organizațiile voluntare în perioada dominației statului.

Roxana Dumitrache a contribuit la secțiunea Donațiile individuale și cele făcute de companii, comportamentul caritabil, responsabilitatea socială a corporațiilor

Această carte a fost publicată în cadrul proiectului „EU Civis: Civil Europe – Civil Hungary – Civil Austria – Civil Romania”.

Parteneri în cadrul proiectului:

European House, Hungary (organizație coordonatoare)
www.europeanhouse.hu

The World of NGOs, Austria
www.ngo.at

Asociația Pro Democrația, România
www.apd.ro

Proiectul este susținut financiar de către Comisia Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură a Comisiei Europene în cadrul programului „Europe for Citizens – Promote active European citizenship”.

Conținutul acestei publicații nu reprezintă poziția oficială a Comisiei Executive pentru Educație, Audiovizual și Cultură a Comisiei Europene.

ISBN 978-963-87909-2-7

Material editat și tipărit în Ungaria

Mai 2008

Secțiunea I	8
Introducere	8
Background istoric	9
Biserica și organizațiile voluntare dinainte de Primul Război Mondial	9
Organizațiile voluntare în perioada dominației statului	10
Apariția unui al treilea sector independent	12
Situația prezentă	14
Tipuri de organizații	14
Dimensiunea, structura și funcțiile organizațiilor non-profit	17
Angajații, membrii, voluntarii, participarea socială	22
Donațiile individuale și cele făcute de companii, comportamentul caritabil, responsabilitatea socială a corporațiilor	23
Structura veniturilor și caracteristicile financiare ale sectorului non-profit	25
Relațiile dintre guvern și sectorul civil, strategia civică a guvernului	29
Dimensiunea europeană, cetățenia europeană	32
Așteptări și atitudini	32
Rolul organizațiilor societății civile în procesul de pregătire și adaptare	34
Participarea civilă în proiectele finanțate din sursele UE	35
Relațiile civice de la nivelul UE	37
Provocări și perspective	38
Puncte tari	40
Punctele slabe	42
Oportunități	44
Amenințări`	46
Alternativele strategice și soluțiile practice	48
Secțiunea II	52
Interviuri	52
Cronologie	60
Lista ONG-urilor importante din România	61
EU Civis - Glosar RO	65

Cuvânt înainte

Dragă cititorule, în mâna ta se află produsul final al unei colaborări Ungaro-Austriaco-Române care a rezultat în trei volume, fiecare acoperind una din cele trei țări.

Organizațiile implicate în proiectul ‘Europa civică – Ungaria civică – Austria civică – România civică,’ au încercat să prezinte situația societății civile din țara lor, precum și să dezvolte o evaluare a provocărilor și oportunităților pe care le întâmpină dezvoltarea viitoare a sectorului. În unele cazuri s-a încercat chiar și schițarea unor răspunsuri posibile.

Pe scurt, această carte vorbește despre trecutul, prezentul și viitorul societății civile în aceste trei țări din regiune. Luând în considerare lecțiile trecutului, trebuie să reținem faptul că putem prospera numai în condițiile în care căutăm împreună răspunsuri pentru problemele comune, susținându-ne propriile valori și interese fără ai afecta însă pe ceilalți.

Noi împărtășim o convingere comună: în această lume complexă, Uniunea Europeană reprezintă cadrul cel mai adecvat pentru a căuta soluțiile la problemele care ne preocupă.

În acest proces, organizațiile societății civile joacă un rol esențial, rol care nu poate fi substituit de alte forme de organizare. Caracteristicile distinctive ale acestor organizații, cum ar fi, independența, sensibilitatea față de problemele sociale, resursele pe care le pot mobiliza, flexibilitatea, deschiderea și spiritual de cooperare, le fac să reprezinte un factor integrant în acest proces.

Avem încrederea că aceste trei volume nu se vor prăfui pe rafturile bibliotecilor, ci vor servi drept un ghid util pentru cercetători, politicieni, personalul din administrația publică, profesori, jurnaliști, studenți, și bineînțeles, pentru reprezentanții organizațiilor societății civile – pe scurt, pentru cât mai mulți oameni.

Pe lângă mulțumirile adresate autorilor și celorlalți contribuitori, dorim de asemenea să mulțumim Comisiei Executive pentru Educație, Audiovizual și Cultură a Comisiei Europene pentru ajutorul oferit în implementarea acestui proiect desfășurat în cadrul Programului “Europa pentru cetățeni” 2007-2013.

Din partea celor trei organizații ale societății civile care au implementat acest program, vă urează o lectură plăcută:

Miklós Barabás
European House
Ungaria

Christiana Weidel
The World of NGOs
Austria

Cristian Pârvulescu
Asociația Pro Democrația
România

Budapesta – Viena – București, mai 2008

I. Secțiunea I

Introducere

Aspirațiile de a face parte din Europa din punct de vedere politic, cultural și economic au reprezentat o constantă a evoluției societății românești pe parcursul ultimelor două secole. Valorile și spiritul European au servit în permanență ca mijloc de orientare în deciziile privind modernizarea diferitelor aspecte ale vieții sociale, economice, politice și culturale din spațiul românesc¹.

Chiar dacă au existat o serie de miscari de gândire tradiționaliste, care contestau ideea de orientare către Europa ca model pentru modernizarea României, aceste nu au influențat în mod semnificativ politicile întreprinse. În această tendință generală poate fi analizată și evoluția societății civile din România, în special după perioada comunistă.

Așa cum reiese din unul dintre cele mai citate studii din ultimele două decenii, *Cum funcționează democrația* (Making Democracy Work) de Robert Putnam², funcționarea unei democrații viabile este direct legată de o societate civilă viguroasă. Societatea civilă organizată are rolul de a media între societate și aparatul guvernamental al statului, limitând atunci când este nevoie abuzurile statului, mai ales când este vorba despre un stat de sorginte totalitară. În acest sens, rolul societății civile în protejarea drepturilor omului și a libertăților politice a fost unul crucial în România în perioada de după căderea regimului comunist. Procesul de democratizare, continuat prin integrarea în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Uniunea Europeană (UE), este de altfel o ilustrare excelentă a importanței unei societăți civile puternice. În special după perioada comunistă, în care singurele forme asociative permise erau cele oficiale, societatea civilă trebuia să reconstituie o parte din liantul social distrus în timpul comunismului. Spre deosebire de drumul clasic al dezvoltării societății civile, care începe cu dezvoltarea unor comportamente de tip asociativ-civic și a voluntariatului în folosul comunității (comportamente instituționalizate ulterior sub forma unor organizații formale) renașterea societății civile române a început prin instituționalizarea în jurul unor lideri de opinie, organizațiile nou create urmând să-și creeze o bază socială.

Odată cu transformarea cetățenilor români în cetățeni europeni, societatea românească dobândește noi responsabilități, a căror îndeplinire ține și de calitatea societății civile, în special de capacitatea de a mobiliza energiile sociale în anumite direcții. Procesul de integrare la nivel european face ca societatea civilă să capete un rol mai amplu, cu sarcini mai complexe, ce conduc la necesitatea corelării acțiunii societății civile din diferite state membre. Datorită faptului că pe lângă problemele specifice fiecărei țări există acele probleme care trebuie abordate la nivelul întregii UE, colaborarea organizațiilor societății civile la nivel european devine o condiție *sine qua non* pentru menținerea unei democrații viguroase în condițiile integrării europene.

Background istoric

Biserica și organizațiile voluntare dinainte de Primul Război Mondial

Din cauza unei moșteniri istorice potrivnice, ca urmare a influenței Imperiului Otoman și a lipsei modernizării sociale, până la mijlocul secolului XIX activitățile civice de pe teritoriul României au fost minime, în comparație cu evoluțiile la nivel European³. Totuși, datorită unor circumstanțe istorice specifice, donațiile către Biserica Ortodoxă au reprezentat principala caracteristică a comportamentului filantropic în spațiul românesc. De altfel, în 1864 Biserica Ortodoxă deținea: 22,31 % din teritoriul Moldovei și 25,26% din cel al Țării Românești⁴.

Apariția și dezvoltarea unei societăți civile în România este legată în mod direct de dezvoltarea unei sfere publice, proces facilitat de numărul mare de ziare apărute după 1860 și de prezența unei clase intelectuale educate în Vestul Europei. Aceste elemente au prilejuit numeroase dezbateri sociale, culturale, religioase și politice. Fără îndoială că modelul de dezvoltare și modernizare al elitelor politice și culturale românești a fost reprezentat de Europa, și în special de Franța⁵.

În timp ce 80% din populație continua să trăiască în zone rurale, în spațiul urban s-au dezvoltat o serie de rețele sociale până în perioada Primului Război Mondial. Cluburile elitelor politice și culturale erau organizate în jurul celor două partide principale, Liberalii și Conservatorii. La acea vreme, acestea reprezentau principalele forme de implicare în viața socială și politică. De exemplu, clubul Junimea din Iași a dominat dezbaterile culturale referitoare la modelul de dezvoltare al României și a stabilit un canon care generat ulterior efecte semnificative. De asemenea, o serie de cluburi dominate de bărbații din clasa mijlocie erau organizate în jurul unor activități sportive, dar și religioase, în special cele aparținând religiilor non-Ortodoxe (catolici, evrei, etc.).

În contrast, în zonele rurale, primele asociații ale țăranilor au fost stabilite la începutul secolului XX, ca parte a unui proces de reformă stimulat de programul educațional inițiat de Ministrul Învățământului, Spiru Haret. De asemenea, au fost create mai multe bănci populare și asociații agricole, forme asociative care au continuat să existe până la instaurarea regimului comunist. Un alt tip de asociație a fost reprezentat de Clubul Socialist, care s-a autonumit reprezentant al intereselor stratului în formare al muncitorilor industriali din centrele urbane⁶.

Biserica Ortodoxă Română a trecut printr-un proces de adaptare la noile tendințe, inițind un proces de dezvoltare a unor activități de caritate care nu existau anterior, un exemplu fiind cantinele săracilor. Din moment ce statul era absent la nivelul activităților redistributive (cu caracter social), organizațiile de caritate au beneficiat de un teren benefic pentru dezvoltare, devenind un câmp de activitate pentru multe femei din înalta societate sau, uneori, chiar din clasa de mijloc. Mai târziu, o parte din aceste asociații s-au transformat în promotoare ale drepturilor femeilor. Una dintre cele mai importante asociații a fost *Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române* (SONFR). Principala sursă de venituri pentru aceste asociații era reprezentată de donații, făcute ca acte de pietate, de către persoane din înalta societate.

În acest spirit, au fost ridicate și o parte din primele instituții publice, nu atât din fonduri oferite de stat, cât de către înalta societate: spitale (Brâncoveanu, Elisabeta etc.), biblioteci publice (Fundatia Carol I, Ferdinand și Carol II), grădinițe și orfeline, instituții de educație a adulților. Academia Română a devenit în această perioadă unul dintre principalii recipienți de donații din partea persoanelor non-religioase⁷.

Pentru a beneficia de recunoaștere juridică, fiecare organizație trebuia să primească aprobarea Parlamentului, ceea ce era aproape imposibil în lipsa unor conexiuni în rândul elitelor politice. Acest aspect a făcut ca majoritatea asociațiilor recunoscute să fie cele cu caracter politic și cultural. După Primul Război Mondial și crearea României Mari prin unirea cu o serie de provincii multiculturale precum Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia, evoluția cadrului legislativ a fost accelerată. Adoptarea Legii 21/1924, cunoscută drept „Legea Mârzescu”, a creat cadrul legal pentru aplicarea principiului libertății de asociere menționat în Constituțiile din 1866 și 1923.

Numărul asociațiilor și fundațiilor a crescut în mod dramatic în perioada interbelică. Multe din acestea erau asociații culturale create cu scopul de popularizare a anumitor aptitudini la nivelul populației (atât urbane cât și rurale). Un alt tip de asociații era cel de promovare a drepturilor femeilor, în special dreptul la vot, de exemplu *Consiliul Național al Femeilor Române* (CNFR, The National Council of Romanian Women, 1921-1939), dar și cel ce viza implicarea în activități cu caracter social. De asemenea, minoritățile religioase și etnice au reușit să-și stabilească propriile asociații culturale menite să le protejeze identitatea și moștenirea culturală. Totuși, din cauza unor factori structurali, în comparație cu media europeană, nivelul vieții asociative din România a rămas scăzut în această perioadă. În ciuda progreselor economice, numărul săracilor a rămas foarte ridicat, în timp ce odată cu ascensiunea totalitarismelor în Europa, naționalismul a devenit treptat singura formă acceptată de civism. După în 1930, creșterea susținerii din partea statului pentru fundațiile caritabile a fost făcută atât cu scopul de a le controla cât și cu acela de a rezolva, prin intermediul lor, o serie de probleme sociale.

Organizațiile voluntare în perioada dominației statului

În perioada regimului comunist marea majoritate a activităților derulate de societatea civilă, indiferent de natura lor, a fost subordonată de către Partidul Comunist prin intermediul aparatului de stat. În 1948, statul a naționalizat majoritatea companiilor private, ulterior toate activitățile economice fiind aduse sub controlul direct al statului sau organizate sub forma *cooperativelor de producție*. Până în 1962, întreaga suprafață de pământ, cu excepția zonelor muntoase, a fost fie naționalizată, fie trecută în *cooperative agricole*. Nici un fel de activități sociale nu erau tolerate, fiind văzute drept opoziție față de regim și pedepsite cu închisoare de la 5 la 10 ani. Cea mai mare parte a elitelor care nu au reușit să se refugieze în Europa de Vest sau Statele Unite ale Americii au fost trimise în închisoare, în timp ce o parte importantă din țărani au fost dislocați în Banat și Bărăgan. Cel puțin un ofițer de Securitate era delegat către orice unitate în care se desfășurau activități sociale, iar oamenii erau așteptați să-și facă *auto-critica și să fie vigilenți* în legătură cu activitatea celorlalți.

În lipsa proprietății private și din cauza unei dependențe totale de veniturile obținute prin intermediul statului, cea mai mare parte a populației evita implicarea în activități alternative. În același timp, datorită procesului rapid de industrializare și urbanizare pornit în anii '50, o parte importantă a populației s-a transformat din țărani în muncitori⁸.

Ca și în cazul altor regimuri totalitare, a fost dezvoltată, sub un strict control al statului, o serie de activități de relaxare, educaționale și sportive, acestea devenind principalele modalități de implicare socială. În mod oficial, drepturile femeii erau egale cu cele ale bărbatului, deși, în practică, aceasta însemna o dublare a cantității de muncă, din cauza prestării în continuare a muncii domestice. Abia după 1977 s-a permis constituirea asociațiilor de locatari, organizații care erau însă inofensive pentru regimul politic din cauza faptului că se ocupau doar de aspecte organizatorice mărunte

Evenimentele din 1956 din Ungaria au generat proteste puternice în rândul studenților, acestea reprezentând însă ultimul moment de acest gen pentru mai bine de două decenii. Doar după semnarea Acordului de la Helsinki în 1975, de către Nicolae Ceaușescu, au existat o serie de proteste mai serioase pentru cauza muncitorilor, precum și formarea unor rețele sociale alternative, în special în rândul intelectualilor. Una dintre modalitățile de rezistență civică pasivă este reprezentată de audiențele largi pe care le înregistrau Radio Europa Liberă și Radio Vocea Americii, precum și de emigrația cetățenilor români de origine evreiască și germană. Primele proteste sociale majore au fost înregistrate în ianuarie 1977 când Paul Goma a inițiat o petiție după modelul cehoslovac al Cartei 77, în timp ce în august minierii din Valea Jiului aproape au fost aproape de succes în planul de a-l imobiliza pe Ceaușescu pentru a-l obliga să le satisfacă cererile. În martie 1979, un Sindicat Liber al Oamenilor Muncii a fost dizolvat imediat după apariție, iar în timpul anilor '80 au avut loc numeroase proteste la locul de muncă în diferite centre urbane, cele mai importante fiind acelea de la Motru (1983) și din Brașov (noiembrie 1987).

O serie de rețele sociale informale au existat în permanență în rândul intelectualilor, dar ele au devenit puternic politizate după *Revoluția culturală* din 1971, și în contextul avântului mișcării numite *protocronismul românesc*. *Școala de la Păltiniș* a dezvoltat o rețea impresionantă de intelectuali care refuzau politica culturală impusă de stat, în timp ce au fost formate grupuri de dezbateri în jurul revistelor studențești *Opinia studentescă și Dialog*. Mulți intelectuali au început să-și publice lucrările în regim samizdat și au publicat scrisori de protest în afara României. Mulți din acești protestatari tineri au devenit figuri majore ale dezvoltării societății civile în anii '90, de exemplu intelectualii reuniți în jurul Grupului de Dialog Social. Anii '80 reprezintă o perioadă turbulentă când, în ciuda eforturilor Securității de a controla societatea, o parte din rețelele informale au continuat să supraviețuiască (de exemplu, în 1987, Corneliu Coposu a reușit să afilieze Partidul Național Țărănesc la Internaționala Creștin Democrată.)

Spre deosebire de țări precum Ungaria, Polonia sau Cehoslovacia în care chiar și în condițiile regimului comunist au continuat să existe voci critice în mod public și forme de organizare alternative statului, opoziția din România s-a menținut doar prin intermediul unor rețele informale de intelectuali dizidenți. Puținii dizidenți au reprezentat cazuri excepționale

fără impact semnificativ la nivelul societății. În acest context, previziunile pesimiste de la începutul anilor '90 cu privire la capacitatea societății românești de a deveni una democratică erau mai mult decât justificate. Totuși la aproape două decade la de sfârșitul regimului comunist, se poate argumenta că, în ciuda unui start întârziat în raport cu alte țări, societatea civilă românească are capacitatea de a recupera pe termen mediu întârzierile istorice.

Apariția unui al treilea sector independent⁹

Revoluția din Decembrie 1989 a reprezentat fără îndoială momentul de renaștere a societății civile românești. După constituirea inițială, în 22 decembrie 1989, a Consiliului Frontului Salvării Naționale ca organism al puterii de stat în care au fost incluse o serie de personalități cunoscute drept opozanți ai regimului ceaușist, intenția de transformare a acestei organizații în partid politic a dus la demisia acestor persoane și alăturarea lor societății civile care se opunea noii conduceri politice. Mișcările de stradă din primii ani au fost caracterizate drept anti-statale, celebră fiind eticheta de *golani* pusă manifestanților din Piața Universității, în 1990, de către șeful statului din acea perioadă. În continuare, din cauza criticilor constante din partea societății civile și a reflexelor comuniste ale noii puteri, societatea civilă a fost percepută în primii ani drept inamicul puterii politice. După alegerile parlamentare și prezidențiale din 1992, raportul dintre societatea civilă și puterea politică s-a normalizat, culminând cu schimbarea puterii politice în 1996, când principala alianță din coaliția de guvernare, Convenția Democrată din România (CDR) conținea o serie de organizații civice din cadrul Forumului Democratic Antitotalitar din România. Chiar dacă inițial, aceste organizații ar fi trebuit să aibă un rol în formularea politicilor noii puteri, ele au fost îndepărtate treptat de la luarea deciziilor politice.

Caseta 1: Cronologia evenimentelor privind reglementările legislative

1990: Fundațiile și asociațiile voluntare pot fi create fără permisiunea guvernului
 1991–1993: Societatea civilă - dușmanul public
 1992: Scutirea de impozite a tuturor activităților non-profit, posibilitatea de deducere necondiționată și nelimitată a impozitelor aferente donațiilor pentru fundații
 1994: Reglementarea sistematică a activităților de sponsorizare (Legea nr. 32/1994)
 1997: este creat Consiliul Economic și Social
 2000: OG nr. 26/2000 înlocuiește Legea din 1924 care reglementa activitatea ONG-urilor. Este introdus statutul de utilitate publică.
 2003-2006: Legea nr. 43/2003 care reglementează finanțarea partitului politic și a campaniilor electorale permite ONG-urilor să sprijine activitățile politice. Această prevedere creează multe dispute.
 2003: Consultarea publică este introdusă ca normă în legislația română.
 2005: 1% din impozitul personal pe venit poate fi acordat organizațiilor non-profit selectate de contribuabili. În 2006, acest procent este crescut la 2%.

Evoluția numărului de organizații ale societății civile poate fi considerată spectaculoasă, pornind de la cifre minime în 1989, la 13.000 în 1996, la peste 44.000 de mii în 1999¹⁰ și ajungând la peste 53.000 la nivelul anului 2008. Din punct de vedere strict legal, *Legea Mârzescu din 1924* nu a fost abolită, astfel încât aceasta a constituit baza legală pentru înregistrarea juridică a organizațiilor non-guvernamentale nou constituite. Pe parcursul anilor, complexitatea cadrului legal de funcționare a diferitelor activități a organizațiilor societății civile a crescut în permanență. Totuși, doar în anul 2000 s-a ajuns la un cadru juridic clar și predictibil din punct de vedere al procedurii de înregistrare a ONG-urilor, a managementului dar și a relațiilor dintre administrația publică și organizațiile non-guvernamentale¹¹. Ordonanța de Guvern (OG) 26/2000 cu privire la asociații și fundații a înlocuit definitiv vechea lege prin crearea unui cadru unitar pentru: exercitarea dreptului la liberă asociere; promovarea valorilor civice, a democrației și statului de drept; urmărirea realizării unui interes general, local sau, după caz, de grup; facilitarea accesului asociațiilor și fundațiilor la resurse private și publice; parteneriatul dintre autoritățile publice și persoanele juridice de drept privat fără scop patrimonial.

Trebuie menționat că, după 1992, au fost introduse o serie de facilități fiscale pentru sectorul non-guvernamental, cea mai semnificativă fiind scutirea de la plata TVA pentru ONG-uri și scutirea de la plata taxelor vamale pentru autovehiculele mai vechi de 8 ani primite ca donație. Din păcate, această lege a produs o sporire imensă a numărului de ONG-uri care nu derulau niciun fel activitate orientată către comunitate, ci erau folosite pentru derularea de activități aducătoare de profit, aspect care explică o parte a creșterii spectaculoase a numărului de organizații.

Totuși, per ansamblu, regimul fiscal a rămas mai degrabă confuz pentru sectorul non-profit, în special în domeniul impozitului pe venitul global, a accesului la diferite tipuri de scutiri și a taxării diferitelor activități generatoare de venituri. Activitatea de sponsorizare a fost reglementată în mod sistematic începând cu Legea 32/1994 privind sponsorizarea. Atât datorită sensibilității problemei cât și creșterii complexității realității reglementate de lege, au fost aduse mai multe modificări de-a lungul timpului. La ora actuală, persoanele fizice sau juridice române care efectuează sponsorizări în domeniile prevăzute la art. 4 al respectivei legi, beneficiază de reducerea bazei impozabile cu echivalentul sponsorizărilor, dar nu mai mult de: 10% pentru sponsorizări în domeniile - cultură, artă, învățământ, sănătate, asistența și servicii sociale, acțiuni umanitare, protecția mediului, 8% în domeniile - educație, drepturile omului, știința-cercetare fundamentală și aplicată, domeniul filantropic, cel de întreținere, restaurare, conservare și punere în valoare a monumentelor istorice, sport și 5% în domeniile - religios, social și comunitar, reprezentarea intereselor asociațiilor profesionale, fotbal. În anul 2000, a fost introdus în cadrul legal *statutul de utilitate publică* prin OG 26/2000 iar în 2003 odată cu Legea 571 Privind Codul Fiscal, urmând modelul legii similare din Ungaria, *Legea 1%* care ulterior a devenit *Legea 2%*, aspecte care au condus la o relativă aliniere a legislației românești cu cea europeană.

Importanța donatorilor internaționali pentru dezvoltarea societății civile românești nu poate fi subestimată. Unul dintre factorii structurali care a contribuit la orientarea donatorilor

internaționali către sectorul non-guvernamental a fost dat și de flexibilitatea incomparabil mai mare a acestuia în raport cu instituțiile birocratice și ineficiente ale statului. Prin crearea unui sector non-guvernamental puternic donatorii internaționali au urmărit crearea unor presiuni suplimentare pentru accelerarea reformei administrative, a descentralizării și creșterea calității democrației¹². De altfel, această tendință reprezintă, la ora actuală, și una dintre sursele cele mai importante de vulnerabilitate pentru sectorul non-guvernamental. Accesul relativ facil la surse de finanțare externe a împiedicat dezvoltarea capacității de a strânge fonduri la nivelul comunității. Dacă inițial fondurile din partea donorilor internaționali aveau rolul de a constitui un punct de plecare pentru noile organizații, se poate argumenta că acesta a contribuit și la limitarea interesului față de activitatea de voluntariat și strângerea de donații.

Una din sursele cele mai importante de suspiciune cu privire la relația dintre ONG-uri și partidele politice a fost dată de prevederile *Legii 43/2003 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale*. Dacă pentru fondurile provenite din sponsorizări, cotizații, donații și subvenții de la bugetul de stat existau limite stricte, legea prevedea că ONG-urile pot sprijini partidele politice fără a specifica niciun plafon în acest sens. Cu toate protestele societății civile referitoare la posibila încurajare a spălării de bani, reglementarea a rămas în vigoare pentru anul electoral 2004, fiind eliminată abia odată cu noua lege a finanțării partidelor politice din 2006.

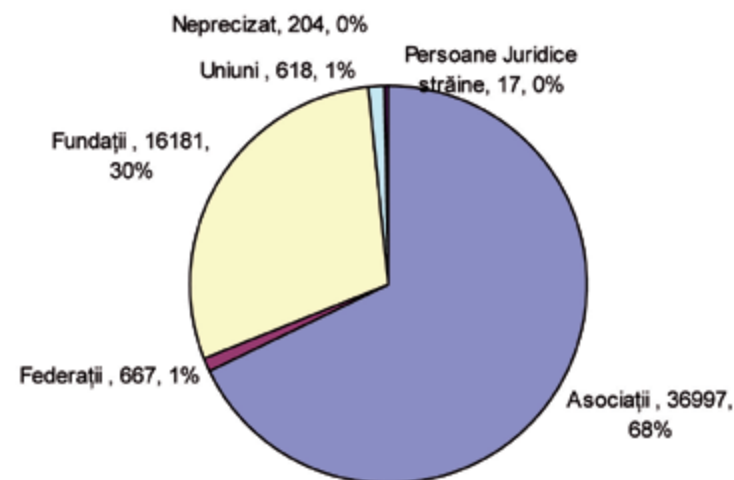
Procesul de integrare în Uniunea Europeană a dus fără îndoială la creșterea importanței societății civile, în special din punct de vedere al capacității de influențare a factorului politic. După în 1999, când integrarea în Uniunea Europeană a devenit aproape o certitudine, sectorul non-guvernamental a reușit să folosească în mod eficient cerințele impuse de UE, condiții definite de multe ori doar într-un sens larg, pentru a-și avansa propriile puncte de pe agendă. De altfel, rapoartele diferitelor organizații ale societății civile au fost folosite în mod constant pentru evaluarea progreselor României de către organismele UE, aspect care a influențat atitudinea clasei politice. Un exemplu concludent este existența mai multor momente în care diferite rapoarte ale unor organizații românești au fost discutate în timpul unor ședințe de guvern.

Situația prezentă

Tipuri de organizații

Conform datelor de la Ministerul Justiției societatea civilă este împărțită în următoarele categorii: cea a asociațiilor, a fundațiilor, cea a federațiilor și uniunilor, acestea din urmă având o prezență relativă redusă. Chiar dacă, în practică, un număr important din aceste ONG-uri nu există decât pe hârtie, fie derulând doar activități sporadice, tendința de creștere constantă a acestui număr este o indicație a creșterii exponențiale a importanței vieții asociative din România.

Figura 1. Tipul de ONG-uri la nivelul anului 2008 conform Registrului Național al ONG-urilor

Sursa: Ministerul Justiției www.just.ro

Conform legislației românești¹³, asociațiile sunt definite drept subiectul de drept constituit de trei sau mai multe persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun și fără drept de restituire a contribuției materiale, cunoștințele sau aportul lor în muncă pentru realizarea unor activități în interes general, al unor colectivități sau, după caz, în interesul lor, personal nepatrimonial. Așa cum reiese din Figura 1., această formă de asociere reprezintă aproape 70% din totalul formelor de organizare ale ONG-urilor din România. Dobândirea personalității juridice de către o asociație se realizează printr-un act constitutiv și realizarea unui statut al asociației. Actul constitutiv conține: datele de identificare a membrilor asociației, exprimarea voinței de asociere și precizarea scopului propus, denumirea asociației, sediul asociației, durata de funcționare și patrimonial, organele de conducere, administrație și reprezentare în relațiile juridice. Statutul unei asociații trebuie să conțină: explicitarea scopului și a obiectivelor asociației, modul de dobândire și de pierdere a calității de asociat, drepturile și obligațiile asociaților, categoriile de resurse patrimoniale ale asociației, atribuțiile organelor de conducere, administrare și control ale asociației.

Conform studiilor anterioare¹⁴, înregistrarea organizațiilor aparținând societății civile nu a mai reprezentat de mult o problemă în România. Totuși, dese schimbări legislative, de multe ori aduse prin intermediul unor ordonanțe de urgență care au rămas valide pentru câteva luni, fiind modificate ulterior în Parlament, au creat o serie de confuzii. De asemenea, faptul că abia în anul 2000, adică la mai bine de zece ani de la căderea comunismului, legea

din 1924 a fost în final eliminată arată o lipsă de interes față de reglementarea coerentă a domeniului. Reflexele autoritare ale statului român sunt încă departe de a fi dispărut, chiar și la nivelul anului 2003, existând încercări de a impune o serie de condiții restrictive, în special în privința aprobării înființării unei asociații de către ministerul căreia îi corespunde domeniul de activitate al asociației, reglementare care ar fi reintrodus arbitrarul politic în joc. Din punct de vedere legal, sindicatele și cultele sunt introduse într-o categorie distinctă în România, fiind reglementate de o lege separată. Comparativ cu media europeană prevederile legale care reglementează condițiile de înscriere a acestora sunt relative restrictive în cazul sindicatelor¹⁵.

Federațiile sunt constituite din două sau mai multe asociații sau fundații. Federațiile fără scop patrimonial dobândesc personalitate juridică proprie și funcționează în condițiile prevăzute de lege pentru asociații. O federație poate fi recunoscută de Guvernul României ca fiind de *utilitate publică* dacă cel puțin două treimi din numărul asociațiilor și fundațiilor care o alcătuiesc sunt recunoscute ca fiind de utilitate publică¹⁶. În practică, din punct de vedere al modalităților de cooperare între ONG-uri, organizațiile de tip umbrelă nu sunt foarte dezvoltate în România, fiind în general preferate cooperările pe baze informale pe proiecte punctuale și de scurtă durată. Diferitele *coalitii* apărute în special după 2003 pentru sprijinirea unui anumit proiect reprezintă forma cea mai vizibilă a acestui fenomen. Faptul că finanțarea de la bugetul UE, conține din punct de vedere al condiționalității aspecte legate de parteneriate poate duce la o schimbare acestei tendințe, conducând la dezvoltarea unor rețele puternice și cu o largă distribuție geografică.

Fundațiile sunt subiectul de drept înființat de una sau mai multe persoane care, pe baza unui act juridic între vii ori pentru cauză de moarte, constituie un patrimoniu dedicat, în mod permanent și irevocabil, realizării unui scop de interes general sau, după caz, al unor colectivități¹⁷. Fundațiile corporatiste sunt create de companii, fiind finanțate complet sau parțial de mediul privat de afaceri, și în general având ca scop sprijinirea sau desfășurarea de programe sociale, civice, de sănătate, educaționale sau culturale, acționând la nivel local sau global. *Uniunile* sau confederațiile reprezintă unirea a mai multor organizații, grupuri sociale pe baza unor convenții pentru apărarea unor interese sau revendicarea unor drepturi comune. *Persoanele juridice străine* își desfășoară activitatea pe teritoriul României pe baza unui accord bilateral sau multilateral și spre deosebire de celelalte tipuri de organizare a ONG-urilor acestea pot beneficia de o serie de facilități suplimentare sau se pot supune unor restricții menționate în acorsdurile pe baza cărora își desfășoară activitatea.

Activitățile de *advocacy* care pot fi realizate de organizațiile societății civile nu sunt limitate din punct de vedere legal. Într-un studiu¹⁸ referitor la percepția privind efectele legislației asupra acestor tipuri de activități, se arată că aproape 60% dintre respondenții care participă în mod direct la diferitele activități ale societății civile consideră că legislația românească nu susține în mod direct activitățile de *advocacy* efectuate de organizațiile societății civile. Totuși, lipsa unor bariere formale, combinată cu prevederile legale privind transparența actului de decizie, oferă importante oportunități organizațiilor societății civile

de a sesiza și interveni din timp în corectarea anumitor decizii politice cu potențiale efecte nefaste. De altfel, după 2003, au existat nenumărate cazuri în care diferite inițiative legislative postate pe internet pentru consultare publică au fost modificate ca urmare a unor reacții din partea societății civile. Totuși, reacțiile pe anumite puncte de discuție nu pot înlocui un proces de consultare anterioară procesului de elaborare a diferitelor politici publice și legi.

La ora actuală, organizațiile societății civile care activează în domeniul serviciilor sociale au nevoie de obținerea unei licențe speciale pentru a-și îndeplini activitatea. Conform Legii 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, condițiile cel mai greu de îndeplinit privesc necesitatea obținerii unei acreditări pentru diferitele tipuri de servicii pe care le îndeplinesc, iar pentru acele activități care implică lucrul cu copii condițiile de obținere a unei licențe fiind speciale¹⁹.

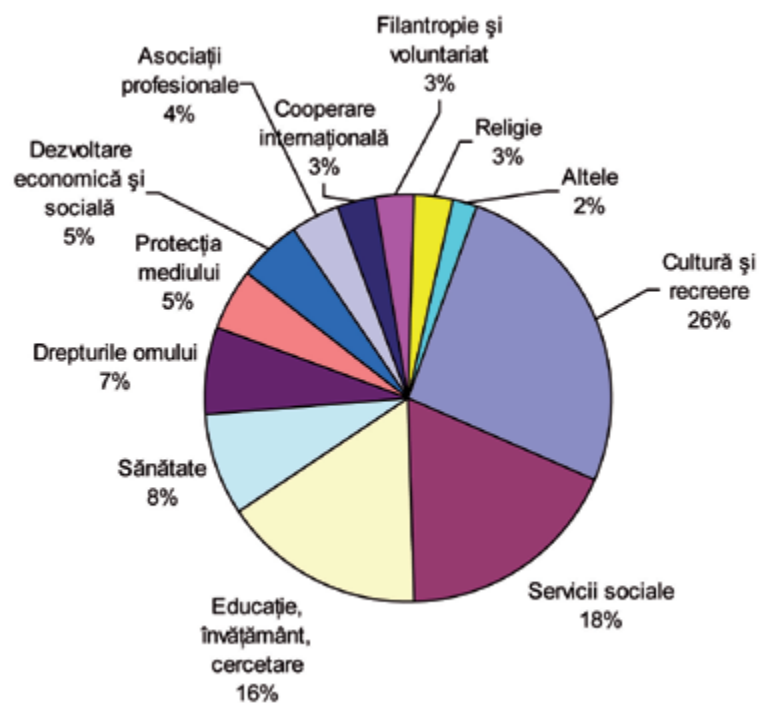
Evaluările societății civile românești tind să menționeze conservarea unor slăbiciuni structurale, în ciuda evoluției constante²⁰. Per ansamblu, există limitări cauzate de: o slabă participare cetățenească, o structură de asociere intraorganizațională foarte slabă, și de un nivel general de cooperare mai degrabă scăzut. În ciuda unor eforturi constante de a mobiliza publicul în jurul unor probleme de interes general, organizațiile societății civile au obținut rezultate modeste. Dimensiunea pe care societatea civilă românească a fost evaluată cel mai pozitiv este cea a valorilor promovate, chiar dacă promovarea unor valori post-materialiste, specifice societăților dezvoltate, are mai degrabă un rol secundar.

Dimensiunea, structura și funcțiile organizațiilor non-profit

Conform unui studiu din 2005²¹, clasificarea organizațiilor societății civile după criteriul funcțiilor pe care le îndeplinesc necesită nu mai puțin de 20 de categorii: organizații religioase, sindicate, organizații civice și sociale (drepturile omului, etc.), ofertanți de servicii (educație, sănătate, servicii sociale), organizații de instruire și cercetare (think-tank), organizații mass-media non-profit, asociații ale femeilor, cluburi studentești și de tineret, organizații ale grupurilor marginalizate din punct de vedere socio-economic, organizații profesionale și de afaceri (Camere de Comerț, organizații profesionale), organizații cu caracter local, organizații economice, organizații cu caracter etnic, organizații de mediu, organizații culturale, organizații sportive și recreaționale; rețele, federații și organizații de suport; mișcări sociale.

Totuși, enumerarea de mai sus nu reușește să surprindă complexitatea funcțiilor îndeplinite de societatea civilă. În general studiile despre societate civilă din România se referă la acele ONG-uri de tipul organizațiilor civice și sociale, la organizațiile cu scopuri culturale și recreaționale, prestatorii de servicii sociale, organizațiile de mediu. Organizațiile profesionale și cele sindicale intrând în altă categorie, întrucât urmăresc atingerea unor beneficii în special pentru proprii lor membri. De asemenea, organizațiile de tip religios și organizațiile cu caracter etnic, au parte de reglementări speciale mai ales din punct de vedere al accesului constant la finanțări.

Figura 2. Distribuția pe tipuri a asociațiilor și fundațiilor

Sursa: Catalogul Asociațiilor și Fundațiilor 1999

Așa cum rezultă din Figura 2, asociațiile culturale și de recreere reprezintă cea mai mare parte din numărul ONG-urilor din România. Una dintre explicațiile acestei prezențe este faptul că acest tip de asociații au existat și în perioada comunistă, neavând potențial politic periculos. Petrecerea timpului liber este organizată, în general, la nivel local în diferite cluburi sportive, în general asociațiile sportive ocupându-se cu întreținerea infrastructurii necesare practicării diferitelor sporturi. Asociațiile cu caracter cultural sunt organizate în special pe o bază locală și cu un obiectiv clar definit, în general promovarea unei anumite personalități culturale, a unei locații, etc. Atât organizațiile sportive cât și cele culturale sunt susținute, de regulă, în mod indirect din fonduri de la bugetul de stat, prin acoperirea cheltuielilor infrastructurii necesare funcționării lor.

Prestarea de servicii sociale reprezintă una dintre cele mai importante funcții ale ONG-urilor din România. Accesul la fondurile publice pentru acest tip de activități a fost permis odată cu Legea 341 din 1998, în acest fel statul recunoscând importanța cooptării societății civile în acest domeniu foarte important. Finanțarea din surse

publice pentru acest tip de servicii rămâne relativ scăzută, conform cifrelor oferite de Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei până în anul 2004 fiind oferite 238 de finanțări de la bugetul de stat de care au beneficiat în jur de 9000 de persoane. În ultimii ani situația a evoluat în mod constant, conform datelor MMSSF la finalul anului 2006 existând un număr de 1164 de furnizori acreditați de servicii sociale la nivelul întregii țări, din care 742 fiind furnizori privați. Conform Tabelului 1, în ultimii ani, odată cu creșterea alocărilor bugetare pentru ONG-urile din acest domeniu, a crescut și capacitatea acestora de a accesa aceste fonduri. Unul dintre motivele pentru care această evoluție a trenat rezidă în faptul că sumele acestea nu puteau fi acordate din cauza faptului că, uneori, ONG-urile nu se încadrau în categoriile bugetare pentru care se pot aloca fonduri²².

Tabel 1. Nivelul susținerii financiare, în miliarde lei, a programului finanțat de la bugetul de stat în raport cu nivelul sumelor alocate ONG-urilor.

Anul	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Sumele* prevazute in bugetul MMSSF pentru aplicarea Legii nr. 34/1998	600	1600	3200	3030	4000	3662	3998	4319	4517
Durata in luni a subventionarii in conformitate cu actele normative	2	9	11	11	11	12	12	12	12
Sumele alocate asociatiilor si fundatiilor in urma solicitarilor si a evaluarii	106	657	2276	3030	3330	3662	3998	4319	4517

*mii RON

Sursa: FDSC, Locul și rolul organizațiilor non-guvernamentale pe piața de servicii sociale din România ediție revizuită și completată, (Mai 2007).

Per ansamblu, doar 25% din costurile acestui tip de ONG-uri au fost acoperite din surse de la bugetul de stat întrucât accesarea de fonduri de la bugetul de stat rămâne dificilă și plină de obstacole birocratice²³. Conform Indexului de Sustenabilitate din 2005, prestarea de servicii sociale prin intermediul ONG-urilor este considerată de 56% din populație drept cea mai eficientă metodă de abordare a problemelor grupurilor persoanelor marginalizate. Un alt domeniu în care prestarea de servicii sociale este eficientă, este cele al programelor de recalificare profesională în domeniul instruirii personalului specializat în servicii sociale sau a programelor de îngrijire.

Asociațiile din domeniul educației, învățământului și cercetării sunt organizate în marea lor majoritate în jurul unor instituții de stat existente, având ca scop o mai bună promovare a

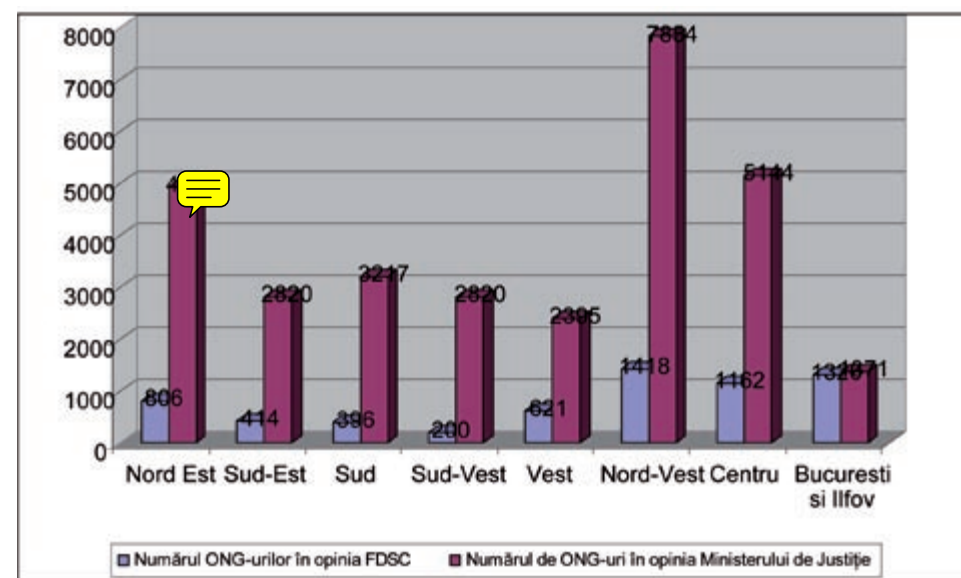
obiectului de activitate a persoanelor angajate în respectivele instituții. Un aspect important în dezvoltarea acestui tip de fundații este dat de dezvoltarea foarte rapidă a învățământului universitar privat, marea majoritate a universităților private fiind organizate sub formă de fundații sau asociații.

Asociațiile și fundațiile din domeniul sănătății sunt constituite fie pentru promovarea intereselor unor categorii speciale de angajați din domeniul sanitar, fie pentru promovarea unui serviciu oferit de sistemul medical de stat sau privat prin campanii de informare către publicul larg și advocacy în scopul unor modificări legislative sau unor alocări financiare. În practică, un număr important din aceste asociații au ca scop în special promovarea intereselor propriilor membri, aderarea la aceste asociații fiind condiționată de prezența calificării formale. Asociațiile de tipul Colegiul Medicilor au, în unele cazuri, posibilitatea de a condiționa dreptul de practică al medicilor, excluderea din asociație fiind echivalentă cu ridicarea dreptului de liberă practică.

Odată cu creșterea proeminenței problematicei protecției mediului înconjurător, *asociațiile de protecție a mediului* au dobândit o importanță din ce în ce mai mare și în România. Dacă pentru o bună perioadă de timp, cea mai vizibilă organizație de protecție a mediului din România a fost Greenpeace, în ultimii ani o serie de asociații românești au obținut succese semnificative în abordarea unor probleme de mediu. Asociația *Salvați Dunărea și Delta* a reușit să determine o serie de modificări legislative menite să limiteze exploatarea economică a resurselor piscicole și conservarea biodiversității în Delta Dunării și pe râul Dunărea. Un al exemplu ar fi Campania „Salvați Roșia Montană” prin care s-a încetinit demararea celei mai mari exploatare aurifere din România, campanie care a reunit un număr important de instituții și personalități, într-un amplu efort de advocacy.

Asociațiile și fundațiile cu activitate în domeniul general al drepturilor omului au fost de departe cele mai vizibile din punct de vedere mediatic în perioada de democratizare a României. În practică, o parte semnificativă a informațiilor din acest material se referă la acest tip de asociații și fundații, astfel încât nu se va insista la acest punct asupra lor.

Figura 3. Distribuția numărului de ONG-uri în funcție pe regiunile de dezvoltare

Sursa: FDSC, Document de programare multianuală 2003 – 2007 a sectorului, (2003), 6.

Dacă la nivelul anului 1997, 90% dintre ONG-urile active din România se aflau în zone urbane, din acest procentaj 76% fiind localizate în localități reședință de județ, până în 2004 situația s-a ameliorat, procentul organizațiilor din zona rurală crescând la o treime. Conform unei evaluări a FDSC²⁴ (Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile), la nivelul anului 2003, Bucureștiul găzduia cel mai mare număr de ONG-uri, iar, per ansamblu, regiunea Transilvania (Nord-vest, Vest și Centru) era, de departe, liderul, din punct de vedere al vieții asociative. Trebuie remarcat faptul că cea mai mică diferență dintre numărul de ONG-uri existente din puncte de vedere formal și cele active (conform estimărilor FDSC) este în București, aspect care poate fi interpretat în sensul unei concentrări mai mari a cunoștințelor tehnice legate de capacitatea de a construi un ONG viabil din punct de vedere financiar și organizațional, la nivelul capitalei. La nivelul anului 1997, 90% din ONG-urile active din România se aflau în zone rurale, din acest procentaj 76% aflându-se în localități reședință de județ.

Aceste date reflectă concentrarea organizațiilor societății civile în București și Transilvania, și slaba lor prezență în sudul și estul României. Din punct de vedere cultural, Transilvania are o serie de particularități care facilitează o organizare mai densă a societății civile. Un alt factor care explică distribuția regională este și distribuția de resurse la nivelul țării. Atât Bucureștiul cât și regiunile urbane din Transilvania au fost în mod tradițional mai dezvoltate din punct de vedere economic dar și din cel al infrastructurii.

În general, o organizație a societății civile îndeplinește roluri multiple în mod simultan. O organizație concentrată pe promovarea drepturilor omului trebuie să se preocupe de strângerea de fonduri, asigurarea resurselor umane, formularea unui set de acțiuni și trebuie să reacționeze în mod prompt la diferitele evoluții legislative. Capacitatea de a-și îndeplini funcțiile este puternic influențată de mediul în care o organizație își desfășoară activitatea. Fără îndoială, într-o societate democratică cadrul legal este fundamental pentru definirea limitelor în care societatea civilă poate să-și îndeplinească rolul. Acesta trebuie să fie suficient de permisiv pentru a permite întreaga gamă de activități, dar și să limiteze posibilitățile de utilizare nepotrivită a resurselor și facilităților specifice acestui domeniu.

Angajații, membrii, voluntarii, participarea socială

Existența unui număr consistent de membri activi în organizațiile societății civile reprezintă unul dintre fundamentele cele mai importante pentru existența unei societăți civile sănătoase. Activitatea de voluntariat în cadrul diferitelor organizații poate să reprezinte o modalitate importantă de integrare în societate, dar și de acces la diferite rețele sociale.

Reglementările din Codul Muncii aduse în 2003 au făcut ca angajarea pe termen scurt să devină din ce în ce mai dificilă și costisitoare din punct de vedere fiscal. Aceste aspecte au limitat flexibilitatea atât de necesară organizațiilor societății civile, flexibilitate necesară datorită surselor discontinue de finanțare. Din păcate, la ora actuală, Institutul Național de Statistică nu colectează date în mod separat cu privire la numărul de angajați în cadrul sectorului non-guvernamental, estimări pe baza unor eşantioane reduse fiind dificil de făcut din cauza numărului mare de asociații care nu există decât din punct de vedere juridic, fără a avea o activitate efectivă.

Per ansamblu, activarea ca membru în organizațiile societății civile din România este relativ redusă la nivelul populației. Conform diferitelor cercetări efectuate în perioada post-comunistă, doar 9% din cetățenilor sunt membri ai unei asociații profesionale, partid politic, sindicat, grup religios, asociație sportivă sau alt tip de organizație, iar per ansamblu conform unei cercetări USAID²⁵, aproximativ 7% din cetățenii României au fost sau sunt membri ai unui ONG. De asemenea, marea majoritate a persoanelor sunt membri doar într-o singură organizație a societății civile.

Estimările²⁶ oferite de organizațiile sindicale arată că în 2007 acestea numărau 1,5 milioane, în scădere de la 2 milioane în 2000²⁷. Chiar dacă aceste estimări susțin faptul că mai mult de o treime din populația angajată din România este membră în organizații sindicale, în practică, estimările fiind făcute de sindicate, fără a suporta verificării actualizării, pot fi considerate exagerate, acestea fiind făcute de sindicate fără a suporta verificării actualizării. Procesul continuu de privatizare precum și dezvoltarea susținută a sectorului privat au făcut ca puterea sindicatelor să fie, în practică, din ce în ce mai limitată²⁸. Totuși, recente greve de amploare din 2008 arată faptul că, în anumite condiții, acestea își pot mobiliza membrii într-un mod relativ eficient. Per ansamblu, conform unui sondaj FDSC din 2005, aproape 60% din respondenții au declarat că în anul anterior nu au participat la o demonstrație, semnat o poziție sau participat la o grevă²⁹.

Din cauza experienței comuniste, când activitățile denumite drept *pe bază de voluntariat* din punct de vedere formal erau obligatorii în practică, atitudinea publică față de activitatea de voluntariat a fost mai degrabă negativă în perioada post-comunistă. Cercetările sociologice au relevat variații între 8.3% și 55% în partea din populației care a luat în considerare participarea în activități de voluntariat în cadrul unor organizații ale societății civile. În practică, în ultimii ani se poate observa o creștere a interesului față de activitatea de voluntariat, în special venind din partea generațiilor socializate după căderea comunismului³⁰.

În realitate, la nivelul societății românești, doar aproximativ 8% au declarat că au participat măcar odată într-o activitate de voluntariat în ultimii ani³¹. Faptul că procentul celor care participă în mod regulat în activități de voluntariat este aproape similar cu procentul celor care sunt membri în diferite organizații ale societății civile este un aspect îngrijorător care relevă lipsa de interes față de prestarea unor activități de voluntariat care nu sunt în directă legătură cu interesul persoanelor respective.

Totuși, la nivelul persoanelor care se implică în mod regulat în activități pe bază de voluntariat, timpul dedicat lunar acestora poate fi considerat substanțial. Conform unui sondaj din 2005 al FDSC³², adresat principalelor ONG-uri din România, aproximativ 50% din voluntari dedică între 10 și 20 de ore pe lună activității de voluntariat, 25% între 25 și 40 de ore și alți 14% peste 80 de ore pe lună. Per ansamblu, cercetarea relevă faptul că numărul mediu de ore de voluntariat este cel mai ridicat în cadrul organizațiilor concentrate pe activități cu caracter cultural, educațional și pe cel al protecției mediului înconjurător.

Donațiile individuale și cele făcute de companii, comportamentul caritabil, responsabilitatea socială a corporațiilor

Comportamentul filantropic asumat ca responsabilitate socială este condiționat de existența unei societăți civile autentice. Astfel, cultura donației este direct legată de cultura asociativă. Susținerea unei astfel de relații depinde de structura, valorile promovate și rolul societății civile în semnalarea unor probleme comunitare și în influențarea unor politici publice pentru soluționarea acestora.

Cu toate acestea, dezvoltarea societății civile nu depinde exclusiv de valorile asumate, de activismul acesteia în implementarea unor politici publice și nici de procentul de voluntari. În mod evident, funcționarea organizațiilor non-profit nu depinde doar de donațiile de timp sau efort, ci și de donațiile în bani. Donațiile sunt acte juridice solemne efectuate printr-un înscris autentic notarial. Atât procedura notarială cât mai ales taxele notariale fac dificilă și, uneori chiar imposibilă obținerea unei donații. Sponsorizarea, în schimb, reprezintă actul juridic încheiat între două persoane care se înțeleg cu privire la un transfer al dreptului de proprietate asupra unor resurse financiare sau asupra unor bunuri materiale. De asemenea, sponsorizarea presupune, încheierea unui contract.

Din punct de vedere al legislației fiscale, comportamentul filantropic poate fi ajustat pentru susținerea unei categorii largi de organizații. Așa cum va fi discutat ulterior,

sponsorizarea și donațiile efectuate de către corporații pot fi deduse fiscal în anumite limite, respectiv 3% din cifra de afaceri. Domeniile eligibile pentru a primi donații și sponsorizări sunt cele sportive, religioase, culturale, mediu, cercetări cu caracter științific și activități umanitare. Legea sponsorizării (204/2001) permite donatorilor să deducă valoarea donațiilor din venitul impozabil. Se impune, cu toate acestea, ca aceasta să nu depășească 5% din acest venit. O imagine completă asupra filantropiei din România presupune luarea în considerare a tipologiei donatorilor și a beneficiarilor, a strategiei de donație, precum și distribuția donațiilor în funcție de domeniile susținute. Prin donator înțelegem orice instituție care își arogă sarcina de distribuție a fondurilor către sectorul non-profit. Tipologia donatorului include următoarele patru tipuri: 1. Donatori publici - agenții donatoare care utilizează fonduri publice. (Donatori publici bilaterali - fondurile acestora provin dintr-o țară care are un acord bilateral cu România; Donatori publici multilaterali-fondurile provin din mai multe țări). 2. Donatori particulari - fondurile provin, prin fonduri de donație (endowments) de la o persoană particulară. 3. Donatori micști - fonduri venite din surse diferite. 4. Agenții de dezvoltare - organizații care inițiază programe și oferă în plus și fonduri³³.

La nivelul anului 2004, donațiile erau făcute în mod regulat doar de o minoritate din populația României. Conform unui studiu FDSC³⁴, 9% din populația chestionată a făcut donații în mod frecvent, iar 30% de câteva ori. În ceea ce privește tipologia organizațiilor beneficiare, conform unui sondaj ARC³⁵ din 2001, distribuția donațiilor pentru următoarele organizații beneficiare era următoarea: Biserica - 44%, organizații non-guvernamentale - 22%, școli și grădinițe - 4%, instituții medicale - 3% și administrație publică locală - 1%. În consecință, Biserica este instituția cea mai eficientă în mobilizarea resurselor financiare, de aici decurgând și concluzia că incidența unui comportament filantropic este mai ridicată când avem de-a face cu o cauză religioasă. Chiar dacă există donații și către domenii precum mediu, democrație și drepturile omului, același studiu relevă un amănunt surprinzător - ultimele două domenii, adică democrație și, respectiv, drepturile omului, beneficiază doar de aproximativ 1% - 2% din fondurile donate. Per ansamblu, aproximativ 1% din venitul mediu al fiecărei familii este donat în România

Același studiu menționează faptul că, dincolo de motivații precum lipsa unui venit care să permită ca actul donațiilor să nu creeze un deficit major în bugetul familiei, sau lipsa de încredere acordat sectorului non-profit, o motivație de a nu dona este și aceea că "doar statul trebuie să ofere ajutor celor care au nevoie"³⁶.

Un element care a fost, până acum, voit omis - transformarea actului de donație într-un instrument de marketing. Cu alte cuvinte, strategia donației devine, *de facto*, o strategie de marketing. Exemple cu o mare vizibilitate mediatică sunt evenimentele speciale organizate atât în vederea strângerii de fonduri, cât și în vederea recrutării voluntarilor. Aceste evenimente iau forme diverse, de la simple licitații la de tipul teledon, până la concerte sau recepții, finalitatea fiind însă aceeași - strângerea de fonduri.

Un concept de dată recentă, importat prin intermediul corporațiilor transnaționale, dar relevant pentru discuțiile privind tendințele comportamentului filantropic, este cel de *corporate social responsibility* (CSR). Un exemplu sugestiv de *buna practică* îl constituie programul de *payroll giving* inițiat de compania Connex în anul 1998. Miza acestui program a constat în convingerea unui număr de angajați să accepte anumite deduceri salariale destinate donațiilor. La 5 ani de la inițierea programului, numărul angajaților-donatori se triplase, ajungând la 920. Acțiunile acestora s-au tradus în donații însumând 65.000 Euro. Cultura donației a stimulat, în cazul acestora, cultura asocierii, întrucât o parte consistentă dintre angajații Connex care donaseră bani au devenit voluntari pentru organizațiile beneficiare. Deși s-a înregistrat un progres vizibil în adoptarea comportamentului filantropic la nivelul sectorului de afaceri, acțiunile caritabile corporatiste rămân încă insuficient dezvoltate. După 2000, integrarea tot mai puternică la tendințele globale, a făcut ca tot mai multe companii românești să înființeze astfel de organizații. Organizate în mod diferit, acționând în domenii diverse, fundațiile corporatiste sunt un semn, de prosperitate și maturitate a mediului românesc de afaceri. În practică, în România, există încă sub 20 de fundații corporatiste active în mod permanent, cele mai multe create de companii multinaționale³⁷.

Faptul că această dezvoltare poate avea un potențial major pentru viitor nu poate fi negată. De exemplu, în selecția pentru cele mai reprezentative proiecte de responsabilitate socială a companiilor în cadrul Galei „Oameni pentru Oameni” organizată de Camera Americană de Comerț în România și Asociația pentru Relații Comunitare, la nivelul anului 2006 au fost înscrise proiecte în valoare totală de 6,7 milioane de Euro, adică peste sumele acordate de la bugetul de stat³⁸. În concluzie, relația între cultura donației și cultura asociației a fost argumentată empiric printr-o serie de exemple de comportament filantropic la nivel individual sau agregat. Aceste exemple calificate drept *bune practici* arată că filantropia este mai mult decât o stare de spirit, devenind o acțiune care facilitează dezvoltarea organizațională și, *ab extenso*, dezvoltarea întregii societăți civile.

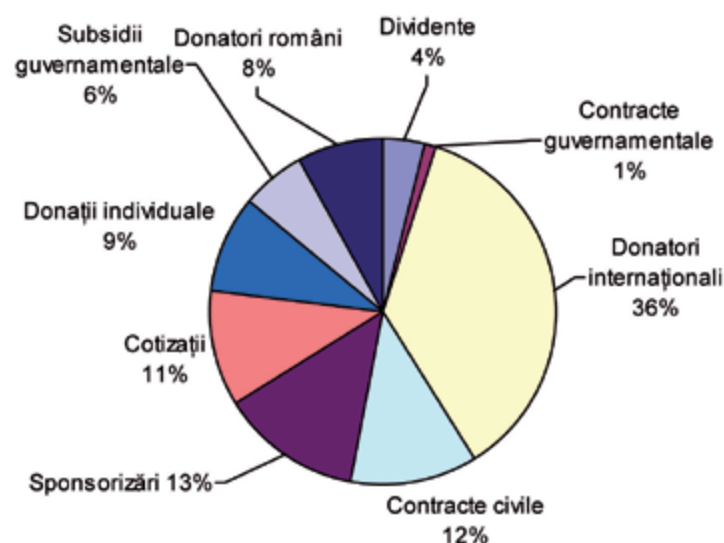
Structura veniturilor și caracteristicile financiare ale sectorului non-profit

La ora actuală nu există evaluări recente ale întregii structurii de finanțare a organizațiilor societății civile din România. Totuși, dacă la nivelul țărilor membre ale UE finanțarea directă sau indirectă din surse publice reprezintă aproximativ jumătate din veniturile organizațiilor societății civile³⁹, în România situația este diferită, sursele publice reprezentând mult mai puțin.

Conform evaluării făcute de FDSC⁴⁰, la nivelul anului 1997, donatorii internaționali reprezentau cea mai importantă sursă de finanțare pentru majoritatea ONG-urilor, fondurile de la bugetul de stat reprezentând o sumă foarte redusă. Chiar dacă sursele alocate de la bugetul de stat au rămas la un nivel foarte redus, se poate observa o creștere constantă a valorii absolute a alocațiilor în ultimii ani. Dacă în 1999, 35 de asociații și fundații din București și 12 județe primeau sub 400 mii Euro, în 2003 bugetul de stat a prevăzut 1.139.752 Euro la capitolul fonduri pentru asociații și fundații. Conform concluziilor

raportului realizat de FDSC, aplicarea Legii 350/2005 (Legea privind regimul finanțărilor nerambursabile din fonduri publice alocate pentru activități nonprofit de interes general), la nivelul anului 2006 suma a crescut la 9,5 de milioane Euro, adică aproximativ 0,1 din bugetul de stat. Numărul ONG-urilor beneficiare a crescut la aproximativ 1.000. Din această sumă 83% a provenit din bugetul Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei. Conform unor evaluări pentru anul 2007⁴¹, fondurile alocate de statul român ONG-urilor reprezintă doar 4% din bugetele acestora, aspect ce indică o menținere a situației din ultimii zece ani.

Figura 4. Structura veniturilor sectorului non-guvernamental (1997)

Sursă: FDSC citat în Stoiciu, Andrei (Coord.). *Making Civil Society Work* (2001), 18.

Din punct de vedere al capacității financiare, marea majoritate a reprezentanților organizațiilor societății civile din România consideră că nu au suficiente resurse pentru a-și îndeplini obiectivele într-o manieră optimă. Un studiu din 2005⁴² relevă faptul că 21% din reprezentanții ONG-urilor consideră situația lor financiară drept foarte problematică, având dificultăți constante în a-și asigura resursele financiare necesare continuării, pe termen mediu, a activității. Peste 41% și-au descris situația financiară drept inadecvată, doar 35% fiind satisfăcute de fondurile accesate de organizație. Numai un 2% s-au declarat foarte satisfăcuți de fondurile existente dar și de perspectivele financiare viitoare. Respectivul

studiu relevă faptul că organizațiile cele mai afectate de o slabă situație financiară sunt organizațiile de mediu, aproape 90% raportând existența unor surse insuficiente de finanțare. În eșalonul de mijloc se află organizațiile cu caracter educațional cultural și organizațiile de tineret. Organizațiile cu cea mai bună structură de finanțare sunt organizațiile sindicale și camerele de comerț, organizații care reușesc să-și asigure, în general, cea mai mare parte din fonduri din surse proprii.

Finanțarea guvernamentală pentru organizațiile non-guvernamentale este de două tipuri, directă și indirectă. *Finanțarea directă* reprezintă un transfer financiar de la bugetul de stat către o organizație non-guvernamentală în mod direct, fiind înscris ca o cheltuială bugetară în anul financiar respectiv. *Sprrijinul financiar* indirect se constituie în beneficii acordate ONG-urilor prin acordarea posibilității de folosire a unor bunuri pentru a îndeplini obiectivele statutare, altele decât cele necesare acoperirii altor obligații financiare. De asemenea, scutirile financiare cum ar fi impozitul pe venit, sunt considerate sprijin indirect⁴³.

Principalele forme de finanțare directă sunt: subvențiile, subsidiile, finanțările nerambursabile și achiziția de servicii. *Subvențiile* reprezintă acoperirea directă a unor costuri ocazionate de furnizarea unor servicii, reprezentând o sumă fixă pentru fiecare beneficiar și se acordă proporțional cu numărul de beneficiari. În România principalul ordonator de subvenții este Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse. *Subsițiile* reprezintă o formă de suport financiar direct și necondiționat de la bugetul de stat, acordat direct organizațiilor non-guvernamentale. Acest tip de finanțare este acordată de mai multe ministere și agenții guvernamentale. *Finanțările nerambursabile* reprezintă transferuri financiare destinate susținerii unei activități de interes public, fără a urmări generarea unui profit. În general, organizația beneficiară este responsabilă de asigurarea unei cofinanțări din surse externe grantului. *Achiziția de servicii* definește prestarea de servicii către autoritățile. Contractarea organizațiilor se face în baza unei proceduri de licitației, la care pot participa toți furnizorii privați de servicii sociale acreditați⁴⁴.

Prin reglementările introduse de OG 26/2000 s-a deschis posibilitatea ca unele asociații și fundații să primească *statut de utilitate publică*. Într-o primă fază, majoritatea celor care au primit acest statut au fost organisme profesionale (Uniunea Cineaștilor din România, UNITER), organizații umanitare, și o serie de organizații civice (Grupul pentru Dialog Social, Centrul de Resurse Juridice, Liga Apărării Drepturilor Omului, Asociația Română pentru Transparență Organizația pentru Apărarea Drepturilor Omului). În realitate, suportarea cheltuielilor unor organizații non-guvernamentale dar conectate la mediul politic a devenit o practică semnalată în mass-media, unul exemplu celebru fiind acordarea acestui statut către o organizație a cărui președinte era primul ministru la acel moment. Acest aspect de contestare din partea mass-media a făcut ca majoritatea organizațiilor societății civile să ceară în mod constant revizuirea procedurilor de acordare a acestui statut. Per ansamblu, se urmărește reglementarea eligibilității organizațiilor de a dobândi statutul de utilitate publică

în sensul clarificării domeniilor în care pot activa, excluderea organizațiilor de lobby și advocacy și condiționarea furnizării serviciilor către publicul larg fără a se rezuma exclusiv la membrii organizației⁴⁵.

Sprijinul financiar indirect este reglementat de către Codului fiscal. ONG-urile pot presta o serie de activități aducătoare de venituri care sunt scutite de la plata diferitelor taxe. Una dintre portele de ieșire din dilema financiară este dezvoltarea de către un număr semnificativ de organizații a unor activități de prestări servicii, în special legate de oferirea unor programe de training și consultanță autorităților locale sau domeniului comercial. Printre acestea, cele mai importante sunt taxele de participare pentru diferite evenimente, organizarea de târguri, conferințe sau congrese cu scop social sau profesional. De asemenea, ONG-urile nu trebuie să plătească TVA pentru anumite tipuri de activități economice, dacă se încadrează în anumite plafoane. Nu în ultimul rând, faptul că ONG-urile pot cere rambursarea TVA-ului plătit pe achiziționarea de bunuri cumpărate cu fonduri din diferite finanțări naționale sau internaționale reprezintă un ajutor important pentru dezvoltarea sustenabilității financiare a sectorului. Organizațiile cu statut de utilitate publică pot beneficia, în plus, de o scutire de la plata taxelor pentru veniturile rezultate de reclame și publicitate, plata taxelor de import pentru diferite produse aduse din țările de origine a donatorului și obținerea de finanțări nerambursabile⁴⁶.

Inspirate din succesul altor organizații din țările post-comuniste, în special de modelul din Ungaria și Cehia, organizațiile societății civile din România au căutat să obțină introducerea posibilității redirecționării unei părți din impozitul aplicat persoanelor fizice pentru mai mulți ani. Introdusă într-o primă formă drept „Legea 1%”, în 2003 un an mai târziu în „Legea 2%”⁴⁷. Discuțiile din Camera Deputaților au fost relativ tensionate, mediul politic menținând în ansamblul său o rezistență față de această măsură de autonomizare a societății civile din România. Inițial, această prevedere a fost introdusă ca un amendament la Codul Fiscal prin Legea 571/2003, Titlul 111. De asemenea, dacă inițial s-a prevăzut ca procentul să fie valabil și pentru societățile comerciale, s-a optat pentru posibilitatea utilizării a până la 0.3% din cifra de afaceri sau 20% din taxele pe profitul realizat pentru sprijinirea inițiativelor sectorului ONG. Conform rezultatelor naționale ale campaniei 2% din 2006, în anii financiari 2005 și 2006, doar 8,6% dintre contribuabili au folosit posibilitatea de a direcționa 2% din impozitul pe venit către o entitate non-profit, suma totală transferată fiind de 5,3 milioane Euro⁴⁸.

Această reglementare este privită drept cea mai importantă inovație legislativă menită să crească sustenabilitatea financiară a organizațiilor societății civile din România. Spre deosebire de finanțarea obținută direct din surse de la bugetul de stat sau bugetele locale, finanțarea prin mecanismul 2% nu implică o dependență politică, datorită numărului mare de donatori individuali și a caracterului secret al actului de donație. De asemenea, din cauza faptului că asigurarea unor fonduri consistente prin intermediul acestui mecanism fiscal nu poate fi făcută decât în condițiile în care activitatea unei organizații este cunoscută unui public larg, această reglementare are potențialul de a schimba comportamentul unui număr semnificativ de organizații, schimbare în sensul unei

creșteri a sensibilității față de interesele publicului larg. Existența unei competiții între diferitele organizații pentru convingerea unui număr cât mai mare de persoane de a completa talonul pentru efectuarea transferului va duce fără îndoială la o creștere vizibilității organizațiilor societății civile.

Inexistența unor reglementări unitare, clare, coerente și transparente reduce respectarea principiului competiției corecte și al egalității șanselor în accesare resurselor financiare de la stat. De exemplu, un alt obstacol tehnic decurge din faptul că marea majoritate a mecanismelor de finanțare existente funcționează pe principiul decontului. Implicit, organizațiile fără o situație financiară solidă nu pot participa la licitațiile de proiecte, fiind în imposibilitatea de a avansa sumele pentru acoperirea costurilor necesare demarării proiectelor. De asemenea, datorită faptului că cea mai mare parte a resurselor financiare sunt obținute prin intermediul unor *finanțări* a căror obiective sunt stabilite de către autoritățile contractante face ca activitatea multor ONG-uri să poată fi dirijată implicit de către autoritățile centrale și locale

Din punct de vedere al structurii liniilor de finanțare din partea donatorilor internaționali, un exemplu de programare financiară ar fi Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID)⁴⁹, care a alocat în perioada 2003-2007, suma de peste 157 milioane USD, distribuită în funcție de trei obiective, toate cele trei obiectivele implicând organizațiile societății civile în implementarea lor. Primul obiectiv se referă la accelerarea dezvoltării sectorului privat, fiindu-i alocat 80 milioane USD. Printre rezultatele urmărite se regăsește și participarea ONG-urilor împreună cu organizațiile de sprijinire a mediului de afaceri în procesul reformei legislative. Îmbunătățirii guvernării democratice la nivel local, cel de-al doilea obiectiv, i s-au alocat 43 milioane USD. În cadrul acestui obiectiv s-a urmărit îmbunătățirea ofertei de servicii a structurilor administrației locale, clarificarea procedurilor interne și creșterea capacității de analiză a politicilor pe care vor dori să le implementeze. Cel de-al treilea obiectiv s-a referit la creșterea eficacității serviciilor de asistență medicală și socială pentru populația aflată în dificultate, fiindu-i alocate 33 milioane USD.

Dependența unei părți importante a ONG-urilor din România de donatorii internaționali reprezintă o adevărată problemă pe termen mediu, fiind raportate numeroase cazuri în care organizații și-au limitat la maximum activitățile din cauza pierderii finanțării din partea donatorilor internaționali. Capacitate ONG-urilor de a-și asigura surse constante de venit din donații și sponsorizări este una limitată, iar predicțiile în această direcție sunt mai degrabă pesimiste. Dacă în 2001 finanțarea internă⁵⁰ era estimată la peste 90% din totalul *finanțărilor* acordate ONG-urilor ulterior s-a înregistrat o scădere, descreșterea continuând odată cu aderarea la Uniunea Europeană⁵⁰.

Relațiile dintre guvern și sectorul civil, strategia civică a guvernului

Relația între societatea civilă și guvern, în special limitele în care societatea civilă are dreptul de a influența guvernul, este acerb disputată la nivel teoretic dar și practică. Cu toate că prin alegerea unor reprezentanți, poporul își exercită puterea, în practică există

aspectele tehnice legate de capacitatea limitată a simplilor cetățeni de a urmări modul în care reprezentanții statului, aleși sau nealeși, se comportă conform normelor legale. Pe de altă parte societatea civilă în joacă un rol important prin oferirea de feedback către guvernanți cu privire la evoluția diferitelor nevoi sociale.

Așa cum a fost menționat în prima parte a acestui material, dacă începutul perioadei postcomuniste a fost marcat de o relație antagonică, ultimii doisprezece ani au marcat o continuă normalizare a acestei relații. În practică, încă nu există o strategie națională privind dezvoltarea societății civile din România, astfel că cele mai multe evoluții au un caracter *ad-hoc*, în funcție de: presiunile momentului, interesul guvernanților de a-și legitima anumite inițiative prin cooptarea diferitelor organizații ale societății civile în susținerea lor, sau de abilitatea unor organizații sau coaliții de organizații de a crea presiunea necesară pentru promovarea anumitor inițiative. Guvernul a dezvoltat totuși un sistem de structuri care să permită o mai bună comunicare cu organizațiile societății civile, atât la nivel central cât și la nivel național. La nivelul fiecărui minister există un înalt funcționar însărcinat cu comunicarea și consultarea cu ONG-urile din domeniu despre activitățile guvernului. Cu toate acestea, majoritatea rapoartelor pe această temă relevă faptul că participării la aceste consultări consideră că opțiunile lor nu sunt luate în considerare, sau că de multe ori întâlnirile se realizează doar ca o „strategie de PR” pentru guvern. Una din sursele ineficienței acestei colaborări este dată și de lipsa de transparență în domeniul activității guvernamentale, consultările efectuându-se fără o cunoaștere prealabilă din partea reprezentanților ONG-urilor a întregii problematice aflate în discuție⁵¹.

Presiunea pentru instituționalizarea consultării cu mișcarea sindicală a condus la crearea Consiliului Economic și Social prin Legea 109/1997. Aceasta a fost gândită ca o instituție publică de interes național, tripartită, autonomă, în scopul realizării dialogului social la nivel național dintre patronat, sindicate și Guvern și a climatului de stabilitate și pace socială. Conform Constituției României, Consiliul Economic și Social este definit ca un organ consultativ al Parlamentului și Guvernului⁵². Totuși după mai bine de 10 ani de funcționare eficiența acestei instituții este încă limitată, multe din negocierile guvern – sindicate desfășurându-se în afara acestui for.

După anul 2000, autoritățile publice au luat o serie de măsuri de instituționalizare a relației între organizațiile societății civile și Guvern, măsuri cu caracter pozitiv care arată un interes crescut fata de sectorul non-profit⁵³. De exemplu în 2001 a devenit operațional Departamentul pentru Analiză Socială și Instituțională (DAIS). Acest departament are ca scop, facilitarea comunicării dintre ONG-uri și decidenții politici. Cu toate că DAIS a fost creat astfel încât să fie permanent la curent cu problemele referitoare la sectorul ONG și furnizează informații despre acesta într-o manieră transparentă, la peste opt ani de la crearea sa, numărul succeselor în colaborare este relativ limitat.

Organizațiile societății civile au o serie de atribute importante în introducerea, rafinarea și implementarea anumitor politici publice. Datorită prevederilor Legii 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, în multe cazuri, diferite ONG-uri sau coaliții de ONG-uri au reușit să aducă modificări importante formei inițiale a unor

legi, sau să elimine prevederi problematice. Cel mai eficient mecanism în această relație este reprezentat de obicei de reacția publică și capacitatea de atragere a atenției mass-media asupra uni probleme, mediatizare care duce de multe ori la o reacție din partea diferitelor organisme guvernamentale. Impactul organizațiilor non-guvernamentale asupra implementării politicilor publice a fost resimțit cu precădere în etapa preaderării României la Uniunea Europeană. Capacitatea sectorului ONG de a se implica în acțiuni de *lobby* și *advocacy* s-a materializat într-o serie de succese în domeniul serviciilor sociale și, în mod vizibil, în introducerea unor amendamente în legislația privind drepturile copilului. Unul dintre succesele recente în elaborarea unor strategii mai ample este colaborarea unui număr de 15 organizații non-guvernamentale, a Președinției, a partidelor parlamentare, precum și a Academiei Române pentru realizarea Pactului pentru Educație. Dacă raportul a fost creat de o comisie numită de Președinție, pe parcursul consultărilor feedback-ul obținut a fost utilizat în ameliorare documentului.

Ca urmare a modificărilor legislative din ultimii ani, guvernul și agențiile guvernamentale, au inițiat din ce în ce mai mult procese formale de consultare. Dacă participarea publică în procesul de elaborare a politicilor publice este o practică a instituționalizată în UE, această noutate a devenit normă în România odată cu Legea 52/2003 și HG 775/2005 pentru aprobarea Regulamentului privind formularea, monitorizarea și evaluarea politicilor publice. Chiar dacă modul de aplicare a legii și eficiența procesului sunt limitate, acestea reprezintă un pas important în implicarea publicului în luarea deciziilor ce îl privesc⁵⁴. Această modalitate de consultare, chiar dacă oferă posibilitatea ONG-urilor să-și manifeste punctele de vedere, este mai puțin propice unei discuții la nivel de experți, atât din cauza formatului lor (în general se vorbește la o tribună), cât și din cauza prezenței mass-media și a persoanelor numite pe criterii politice de la nivelul ministerelor.

În timp ce la nivel național autonomia organizațiilor societății civile nu reprezintă o problemă, de-a lungul anilor au fost raportate nenumărate cazuri de presiuni la nivel local în activitatea unor ONG-uri. Unul din cele mai prezente este dat de amenințările diferiților politicieni locali la adresa organizațiilor care îndrăznesc să-i critice. Un alt tip de intimidare se practică asupra observatorilor organizațiilor care se ocupă de supravegherea desfășurării corecte a alegerilor locale, parlamentare și prezidențiale. În majoritatea cazurilor, instituțiile statului au fost total indiferente la plângerile legate de astfel de abuzuri. Existența unor relații clientelare între ONG-urile locale și diferite grupuri de interese este o practică documentată de nenumărate ori de-a lungul anilor în presa locală și națională. Din păcate, de multe ori, astfel de organizații au fost folosite pentru diferite activități la limita legalității. Interferența guvernului în activitatea sindicatelor reprezintă o altă practică care a marcat relația guvern societate civilă. Conform Human Rights Report pentru România, din 2005 interferența guvernului în activitatea sindicală, în special în încheierea acordurilor colective, sau exercitarea unor presiuni pentru evitarea unor greve a rămas foarte puternică⁵⁵.

O facilitate care a stârnit nenumărate controverse este legată de condițiile obținerii statutului de *utilitate publică* de către organizațiile non-guvernamentale. Această formalitate care le permite accesul la fonduri de la bugetul de stat este un statut special acordat acelor

organizații non-guvernamentale prin a căror activitate se vizează atingerea unor scopuri benefice în domenii de interes public general sau al unei colectivități. Cu toate că, formal, orice asociație, fundație sau federație poate fi recunoscută ca fiind de utilitate publică dacă demonstrează că îndeplinește anumite condiții de eligibilitate referitoare în principal, la activitatea desfășurată, decizia aparține Guvernului României. De-a lungul timpului, o serie de modificări legislative au făcut ca, în lipsa unor criterii clare, deciziile de acordare a acestui statut să fie arbitrare, existând mai multe cazuri semnalate de mass-media în care asociații neimportante, dar afiliate unor persoane influente politic au primit acest statut. Din acest punct de vedere, modificările promovate în 2007 la OG 26/2000 de către Ministerul Justiției au fost făcute în desconsiderare față de viața asociativă din România, fără ca măcar o asociație sau fundație să fie consultată.

Aplicații comune pentru proiecte în parteneriate este un domeniu care va deveni din ce în ce mai important datorită programelor europene de finanțare. Acest tip de colaborare se referă în special la accesarea în parteneriat de către ONG-uri și autorități publice locale a unor fonduri destinate unor servicii sociale, instruirea personalului din administrația locală sau realizarea unor studii de fezabilitate pentru diferite proiecte. Acest tip de acțiune în parteneriat se poate dovedi utilă în îmbunătățirea abilității de colaborare a ONG-urilor cu autoritățile locale.

Se poate concluziona faptul că, cooperarea instituțională între organizațiile societății civile și Guvern este încă limitată în România. Inexistența unei strategii guvernamentale în acest domeniu își face simțite efectele, iar fără o remediare a acestei probleme va fi dificilă înregistrarea a unor progrese sustenabile.

Dimensiunea europeană, cetățenia europeană

Aderarea la UE la 1 ianuarie 2007 reprezintă cel mai important obiectiv de politică externă și internă din istoria postcomunistă. Realizarea acestui deziderat a necesitat cele mai ample și profunde eforturi de modernizare economică, socială și politică a României. Legitimarea unora din sacrificiile și eforturilor necesare pentru obținerea integrării poate fi observată și de frecvența cu care diferiți politicieni au folosit justificarea adaptării la normele UE pentru tot felul de măsuri nepopulare mai mult sau mai puțin direct legate de Uniune.

Așteptări și atitudini

Reintegrarea în *familia* europeană după mai bine de jumătate de secol a necesitat o lungă fază de pregătire a aderării și a fost marcată de o serie de incertitudini. De la primirea invitației de începere a negocierilor, în 1999, la Summitul de la Helsinki, atunci când așteptările interne erau reduse, la intrarea în UE la 1 ianuarie 2007, presiunea constantă a instituțiilor UE asupra României a fost mereu reflectată în presă. Ceea ce în mod tradițional ar fi putut fi interpretat drept o renunțare la suveranitatea națională în domeniul unor decizii importante, a fost tradus printr-o presiune spre reforme din partea Uniunii Europene. Așa cum reiese din Tabelul 5,

Uniunea Europeană a rămas *instituția* politică care afectează în mod direct viața românilor și se bucură în același timp de cel mai ridicat nivel de încredere. Trebuie subliniat faptul că mass-media, împreună cu organizațiile societății civile, a contribuit în mod important la menținerea acestui nivel de încredere prin reflectarea aproape unanim pozitivă a acțiunilor UE. Limbajul nevoii de schimbare ca urmare a integrării în UE, a devenit omniprezent în ultimii ani, vocile critice fiind aproape absente. Chiar și în momentul în care au apărut primele tensiuni între interesele României și condiționalitățile integrării, cum ar fi *scandalul taxei auto*, reflectarea în mass-media a fost preponderent negativă față de intențiile guvernului.

Tabel 2. Nivelul de încredere în UE și instituții naționale în România

Data efectuării sondajului	Încredere în UE	Încredere în parlament	Încredere în guvern	Încredere în televiziune	Încredere în presă
Februarie 2006	67%	24%	27%	74%	60%
Ianuarie 2007	65%	19%	19%	88%	68%

Sursa: Eurobarometrul 67 (2007)

Nivelul de încredere în UE rămâne relativ constant în ultimii ani chiar și în contextul modificării contextului modificărilor de la nivel european, astfel că România a încetat să mai fie un caz de încredere excepțională în UE după 2007⁵⁶. Totuși integrarea în UE a dus la o scădere cu 6% a celor care au o imagine foarte buna despre UE în Romania precum și o scădere cu 5% a nivelului de încredere în Comisia Europeană exact în perioada imediat după aderare⁵⁷. Faptul că România face parte din grupul de țări unde gradul de încredere este foarte apropiat de cel al satisfacției față de beneficiile apartenenței la UE (69%) indică o percepție instrumentală a apartenenței la UE.

Opinia publică din România este printre cele mai optimiste cu privire la viitorul Uniunii, peste 70% sunt optimiști în legătură evoluțiile viitoare. Totuși, acest optimism se bazează pe o încredere care nu este dublată și de un nivel corespunzător de cunoștințe despre UE. Conform Eurobarometrului din 2007, doar aproximativ un sfert dintre români apreciază că sunt bine informați asupra "chestiunilor politice europene," procent cu 6% sub media la nivelul întregii Uniuni Europene. De asemenea, doar 15% dintre cei intervievați consideră că oamenii din România sunt bine informați, ceea ce relevă faptul că există percepția unei relative lipse de interes față de acest aspect. Pe de altă parte, conform unui studiu despre cetățenia europeană, românii manifestă printre cel mai înalt nivel (94%) de familiaritate cu termenul de *ceățean al UE*⁵⁸.

În ceea ce privește *referendumul național* din 18-19 octombrie 2003 pentru aprobarea modificărilor constituționale, 89,70% din cetățeni care au votat au fost de acord cu aderarea României la UE. Trebuie remarcat că, din cauza slabei prezențe la vot, autoritățile au fost

nevoite să prelungească perioada de votare cu o zi, chiar din timpul primei zile de vot. Lipsa de interes pentru acest referendum a fost determinată și de imaginea generată în mass-media care arăta că în prezența unei rate de acceptare a aderării de peste 80%, referendumul nu va reprezenta decât o formalitate.

Dacă integrarea europeană a adus o dimensiune suplimentară în dezbaterile despre evoluția democrației în țările membre, UE este percepută în România drept unul din principalii factori care au contribuit la democratizarea instituțiilor statului. Totuși, în condițiile în care calitatea funcționării instituțiilor democratice din noile state membre este încă discutabilă, se pune întrebarea în ce măsură transferul unor atribuții către instituțiile Uniunii, instituții asupra cărora cetățenii români nu au avut până la integrare nici un fel de influență, poate contribui la dezvoltarea unei democrații de calitate⁵⁹. Pe de altă parte, prin promovarea unor programe de sprijinire a consultării între societatea civilă și instituțiile europene, Comisia Europeană a devenit un actor foarte important în promovarea unui dialog activ cu societatea civilă. Această legătură va ajuta la consolidarea rolului organizațiilor societății civile ca partener al guvernului.

Rolul organizațiilor societății civile în procesul de pregătire și adaptare

Societatea civilă din România a jucat și joacă un rol esențial în procesul de schimbare a mentalităților, atât prin inițierea unor dezbateri cât și prin expertiza oferită. Aflându-se mereu în avangarda abordării problemelor și opțiunilor pe care le are România, dezbaterile lansate în sfera publică din partea societății civile au dus de multe ori la o reconfigurare a agendei publice. În acest sens, familiarizarea cu valorile europene este un proces care a fost demarat în cadrul diferitelor teme de discuție abordate de organizațiile societății civile.

Societatea civilă, în special prin ONG-urile cele mai prezente în spațiul public, a jucat un rol fundamental în transpunerea condiționalităților integrării în UE în reforme legislative, în special în domeniul transparenței decizionale și al luptei anti-corupție. De exemplu, în 2003, o coaliție de mai mult de 150 de ONG-uri a reușit să determine o puternică campanie împotriva prevederilor legii finanțării partidelor politice. Din păcate, în ciuda impactului mediatic și politic al campaniei, prevederile au fost menținute în forma finală a legii, dar au fost scoase din forma revizuită în 2006, în momentul în care integrarea în UE la 1 Ianuarie 2007 era pusă sub semnul întrebării încă.

Datorită nivelului foarte scăzut de încredere al populației în clasa politică și instituțiile statului, societatea civilă, în special prin liderii de opinie, a avut un rol important în convingerea populației cu privire la beneficiile integrării în UE. Chiar și când o serie de măsuri nepopulare cum ar fi creșterea constantă a prețului la gaze și benzină, au fost justificate prin aderarea la UE, liderii societății civile și mass-media au avut un rol important în explicarea beneficiilor pe termen mediu ale alinierii la standardele UE.

Capacitatea de a-și îndeplini funcția de watch-dog a fost fără îndoială ameliorată de reglementările legislative adoptate ca urmare a condițiilor impuse de aderarea la Uniunea Europeană. Conform *Legii liberului acces la informațiile de interes public*, 544/2001, sectorul ONG a dobândit o capacitate importantă de supraveghere a modului

de implementare a noilor reglementări, datorită dreptului de a face cereri și a depune sesizări cu privire la nerespectarea legii. De asemenea, conform *Legii 52/2003 privind transparenta procesului decizional*, ONG-urile au atribuții în sprijinirea procesului de consiliere pe probleme de legislație.

Datorită problemelor constante întâmpinate de România în procesul de implementare a reformelor necesare integrării în UE, la recomandările repetate ale Comisiei Europene, Ministerul Integrării Europene a inițiat o serie de dialoguri cu ONG-urile specializate pe diferite aspecte ale capitolelor de negociere. De asemenea această consultare a avut loc în domeniul schițării planurilor strategice pentru ONG-uri. Reforma juridică a reprezentat unul dintre punctele cele mai sensibile în toată perioada de negociere a accesului la UE, dar și ulterior aderării, la ora actuală domeniul justiției fiind unul încă sub supravegherea Comisiei Europene. ONG-urile cu expertiză în domeniul juridic au avut rolul de a monitoriza cu atenție lucrările desfășurate în cadrul diferitelor comisii parlamentare precum și propunerile legislative înaintate de guvern, astfel încât să sesizeze cu promptitudine diferitele devieri de la angajamentele asumate în cadrul negocierilor. De asemenea, monitorizarea unor instituții a căror activitate este relativ opacă în România (judecătorii, procurori, poliție, penitenciare), a oferit informații specializate instituțiilor europene, limitând tendințele inerente de a camufla anumite neajunsuri sau implementarea doar pe hârtie a unor reforme. Acest mecanism, cuplat cu o bună comunicare între ONG-uri și reprezentanții Comisiei Europene la București, au asigurat o bună capacitate de monitorizare a reformelor. De exemplu, reforma sistemului penitenciar a fost atent monitorizată de o serie de organizații (APADOR-CH, LADO), monitorizând atât evoluția reglementărilor formale cât și printr-o comunicare directă cu personalul din aceste instituții precum și cu deținuții.

Participarea civilă în proiectele finanțate din sursele UE

Odată cu procesul de aderare la UE, finanțarea prin intermediul fondurilor structurale poate fi privită ca una dintre principalele surse pentru finanțarea unor proiecte de anvergură și cu un impact profund. Chiar dacă accesul la fondurile europene a reprezentat un punct important pe agenda discuției despre efectele în UE, autoritățile române nu au făcut niciun efort pentru a implica ONG-urile în procesul de elaborare a strategiei de accesare și gestionare a acestor fonduri, astfel încât să compenseze lipsa de competență în acest domeniu din administrația românească. Și în acest caz, în prezența acestei stări de fapt, un număr de șapte ONG-uri importante au format o coaliție pentru monitorizarea procesului de pregătire pentru administrarea fondurilor europene⁶⁰.

Datorită rolului important al societății civile în construcția democratică, UE a finanțat prin programul PHARE⁶¹ (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) mai multe programe menite a ajuta dezvoltarea organizațiilor societății civile și promovarea capacității acestora de a intra în parteneriate durabile⁶². În cadrul programelor de pre-aderare organizațiile societății civile cu activitate în domeniile democrație, drepturile omului, servicii sociale (PHARE Access), integrare europeană (PHARE Europa) au beneficiat în perioada

1994-2005 de programe anuale având o valoare cuprinsă între 1 și 10 milioane Euro anual. Existența unei competiții acerbe pentru aceste surse de finanțare, competiție care făcea de multe ori departajarea foarte dificilă a demonstrat capacitatea de absorbție net superioară a ONG-urilor în raport cu instituțiile statului.

Componenta de *Creștere a rolului societății civile în procesul de integrare a României* a reprezentat o sursă importantă pentru finanțarea unor programe de mare anvergură. Dacă în perioada 1996-1999, s-a urmărit consolidarea sectorului ONG prin dezvoltarea instituțională, îmbunătățirea cadrului de activitate și dezvoltarea unor Centre de resurse pentru ONG-uri, în programele ulterioare s-a pus accentul mai mult pe capacitatea de acțiune asupra mediului exterior. Prin *Programul Societatea Civilă* din anii 2000-2005 s-a pus accentul dezvoltarea capacității societății civile de a coopera cu administrațiile locale, promovarea îmbunătățirii cadrului legal specific sectorului ONG și creșterea credibilității sectorului ONG. Pentru derularea ultimei faze a programului PHARE, în anul 2008⁶³ au fost alocați 1.700.000 Euro (finanțarea pentru anul 2006), programul concentrându-se pe propuneri care vizează dezvoltarea capacității sectorului ONG pentru a instituționaliza mecanismele de consultare între instituțiile statului și partenerii sociali. Sunt menționate următoarele elemente: îmbunătățirea sustenabilității sectorului prin încurajarea ONG-urilor să creeze rețele/platforme; crearea de noi Centre de Resurse pentru ONG-uri sau consolidarea centrelor deja existente; asigurarea vizibilității inițiativelor ONG-urilor în rândul publicului larg; implicarea ONG-urilor în activități de educație civică.

Planul Național de Dezvoltare a României pentru perioada 2007-2013 a fost creat pentru a ghida planificarea strategică și programarea financiară multianuală de accesare și implementare a proiectelor din fondurile structurale în conformitate cu Politica de Coeziune a Uniunii Europene. Cu toate că documentul creat de Guvern este prezentat drept o creație într-un larg parteneriat, comunicarea guvern - societate civilă a fost, ca de obicei, relativ deficitară, cea mai mare parte a doleanțelor manifestate de ONG-uri nefiind luate în considerare⁶⁴.

Dacă prevederile comunitare privind managementul Fondurilor Structurale și de Coeziune 2007-2013 subliniază necesitatea cooperării cu partenerii sociali și societatea civilă în identificarea problemelor și a modalității optime de abordare a acestora, în absența unei consultări reale aceste prevederi rămân doar un deziderat. În practică, organizațiile non-guvernamentale au fost implicate doar formal în procesul de planificare, în forma finală a planului neexistând nici un rol explicit menționat pentru organizațiile societății civile. De altfel, prezența doar a unor referiri sporadice la societate civilă pe parcursul documentului și nementionarea vreunui rol pentru societatea civilă în programul de implementare a planului, sunt motive suficiente pentru reliefarea incapacității guvernamentale de a dezvolta un parteneriat. Mai mult, ignorând recomandările Comisiei Europene, planul nu propune nici o acțiune pentru consolidarea sectorului non-guvernamental sau a parteneriatului dintre guvern și societatea civilă. Singurul domeniu unde este menționată o relație directă este cel al prestării de servicii. Totuși, aici se subliniază faptul că, în ipoteticul context al

deschiderii către societatea civilă, se urmărește acordarea de sprijin financiar organizațiilor non-guvernamentale în vederea îmbunătățirii calității serviciilor de asistență socială pe care acestea le acordă⁶⁵. În practică organizațiile societății civile sunt menționate ca prestatori de servicii și nicidecum ca parteneri în atingerea unui scop comun.

Unul dintre cele mai problematice efecte ale lipsei de interes referitoare la includerea societății civile în măsurile de susținere financiară este însuși riscul ca un număr important de organizații active să se găsească în situația de a fi incapabile să își continue o mare parte din activități. Faptul că Planul Național de Dezvoltare 2007- 2013 și Programele Operaționale nu prevăd finanțări directe în domeniile democrației, statului de drept, participarea cetățenilor la buna guvernare la nivel local și național, justiție și incluziune socială face ca accesul lor la fondurile structurale să fie serios amenințat. Un alt efect al lipsei de implicare a societății civile în planificarea, implementarea și monitorizarea proiectelor de dezvoltare poate conduce la o limitare drastică a transparenței folosirii fondurilor UE, aspect care, într-o țară cu un nivel mare de corupție, creează un mediu ideal pentru fraude.

De asemenea, competiția din ce în ce mai acerbă pentru accesarea fondurilor structurale este cauzată și de retragerea celei mai mari părți a donatorilor internaționali. De asemenea, dificultatea tehnică de pregătire a aplicațiilor, obținerea documentațiilor și atingerea unor standarde (cum ar fi realizarea auditului pentru anul fiscal anterior) vor diminua unui număr mare de organizații posibilitatea accesării acestor fonduri. În acest sens, chiar în cazul creșterii fondurilor alocate organizațiilor societății civile, numărul celor care vor reuși să acceseze în mod constant aceste fonduri va rămâne constant sau va scădea.

Relațiile civice de la nivelul UE

Tematica susținerii, înființării și dezvoltării de rețele între ONG-urile românești și cele din UE și sprijinire activității de lobby la nivelul Uniunii Europene este din ce în ce mai prezentă în ultimii ani, în special în după apropierea aderării României la UE. De asemenea, prin programul PHARE acest obiectiv a fost menționat în mod constant ca o prioritate și au fost oferite finanțări în această direcție. În medie, au fost finanțate peste 20 de proiecte anual care s-au axat pe crearea unor rețele prin participarea ONG-urilor, la nivelul UE, la evenimente multinaționale în domeniul mediului, al dezvoltării socio-economice și în cel social. Conform unei cercetări FDSC, la nivelul anului 2005, doar 23% din ONG-urile chestionate făceau parte din coaliții formale în timp ce 26% făceau parte din coaliții informale, cea mai mare parte a acestora fiind organizații puternice din București sau alte orașe mari⁶⁶.

În acest moment, participarea ONG-urilor românești în rețele europene este încă relativ redusă, informațiile despre aceste participări fiind mai degrabă disparate. Totuși, la numai un an de la aderare, un număr din ce în ce mai mare de organizații sau federații de ONG-uri menționează recenta afiliere la rețele relevante din UE. Rămâne de văzut dacă afilierile formale vor duce și la o integrare eficientă în activitățile de cooperare de la nivelul Uniunii.

Una dintre inițiativele importante ale UE, ca efort de informare a cetățenilor încă înainte de aderare este crearea rețelei ANBCC-ul (Asociația Națională a Birourilor de Conciliere

pentru Cetățeni), organizație finanțată printr-o linie distinctă față de PHARE și afiliată la ECAS (European Citizen Action Service) și CAI (Citizen Advice International). De asemenea, la ECAS mai sunt afiliate o serie de organizații precum Centras și Centrul de Resurse Juridice. Nu în ultimul rând, trebuie menționată reprezentarea României în Comitetul Economic și Social European, prin intermediul reprezentanților societății civile, ai sindicatelor și ai patronatelor.

Un exemplu al lipsei de incisivitate a inițiativelor românești este constituirea unui ONG european, Centrului European al Consumatorilor de la București / ECC România de către instituțiile europene. ECC a fost creat pentru a coopera cu rețele constituite la nivelul UE specializate în oferirea de informații esențiale asupra Uniunii Europene, legislațiilor naționale și a practicii judiciare (cum ar fi European Judicial Network).

Singurul domeniu în care afilierea internațională a funcționat o bună perioadă este cel sindical, marile federații din România fiind afiliate de mai bine de un deceniu la organizații de genul *The European Trade Union Confederation*, *The Union of Industrial and Employers Confederation of Europe*⁶⁷.

Provocări și perspective

În urma analizei prezentată până la acest punct în material, dar și pe baza interviurilor realizate în cadrul proiectului, am conceput, după modelul unei analize SWOT, o evaluare a perspectivelor de evoluție a societății civile din România. Dacă analiza SWOT reprezintă un instrument eficient în deconstrucția situației unui sector în acest caz, trebuie luat în considerare faptul că anumite caracteristici sunt foarte nuanțate, în anumite cazuri reprezentând puncte tari, iar în altele puncte slabe.

Caseta 2: Analiza SWOT	
Puncte Tari	Puncte Slabe
Dezvoltarea formală a sectorului	Legislația ambiguă
Legislația fiscală cu privire la sponsorizări și legea 2%	Dependența față de donorii internaționali
Susținerea unor proiecte legislative importante	Nivelul scăzut de participare civică
Capacitatea de watch-dog	Colaborare instituționalizată redusă
Capacitatea de alcătuire de coaliții de ONG-uri	Lipsa de interes din partea guvernului

Creșterea profesionalismului	Scăderea competitivității salariale în raport cu domeniul economic și politic
Existența unor experți de înaltă calificare	Strângerea de fonduri
Diversitatea organizațiilor civile	Lipsa unor reglementări legale a activității de advocacy și lobby
Capacitatea de acțiune la nivel local	Nivelul de încredere în societatea civilă
Maturitatea organizațională	Concentrarea în regiuni urbane
Cercetări asupra evoluției sectorului ONG	Legislația ambiguă
	Dependența de donatorii internaționali
	Nivelul scăzut de participare civică
Oportunități	Amenințări
Creșterea capacității de susținere a intereselor sectorului	Competiția și lipsa de transparență
Îmbunătățirea imaginii sectorului	Creșterea dependenței politice
Accesarea fondurilor europene	Incapacitatea statului Român de absorbție a fondurilor europene
Creșterea capacității de colaborare pe proiecte	Necooptarea în dezvoltarea Planului Național de Dezvoltare
Creșterea capacității de colaborare cu autoritățile locale	Pierderea personalului calificat în special în domeniul scrierii de proiecte
Influențarea politicilor nivelul UE	Lipsa unor surse stabile de finanțare
Utilizarea consultărilor publice și legilor transparenței	Lipsa de colaborare și inițiativă la nivel European
Dezvoltarea Corporate Social Responsibility	Neclarități cu privire la conflictul de interese
Creșterea numărului de profesioniști în domeniul strângerii de fonduri	
Contractarea de servicii sociale	

Puncte tari⁶⁸

Unul dintre principalele puncte tari ale societății civile românești este dat de dezvoltarea formală a sectorului. Evoluția constantă a numărului de organizații, în toate domeniile, chiar dacă un număr semnificativ nu sunt active sau sunt active sporadic, indică existența unor resurse importante care pot fi mobilizate de acest sector. *Legislația fiscală cu privire la sponsorizări și legea 2%*, cu toate neajunsurile ei, poate fi considerată unul dintre punctele care avantajează dezvoltarea organizațiilor societății civile din România. În special reglementările cu privire la sponsorizare și *Legea 2%*, pot crea bazele unei finanțări sustenabile pentru un număr important de organizații. Totuși, din cauza faptului că accesul la aceste surse este condiționat indirect de notorietatea deja obținută, intrarea unor noi organizații pe această piață, va fi din ce în ce mai dificilă.

Capacitatea de influențare a procesului legislativ, chiar dacă mai limitată decât în alte țări, poate fi considerată un punct forte al ONG-urilor din România. Faptul că reforma electorală din anul 2008 este bazată pe un proiect susținut de Asociația Pro Democrația pentru mai bine de zece ani, este o mărturie a faptului că, în prezența unor eforturi constante și a abilității de a atrage interesul mass-media și al publicului larg, societatea civilă poate obține succese importante în înaintarea propriei agende.

Capacitatea de confruntare mediatică cu puterea politică reprezintă o trăsătură distinctivă a societății civile românești. În lipsa unor mecanisme instituționalizate de exercitare a unor presiuni asupra autorităților, această capacitate este vitală pentru avansarea anumitor obiective. Există nenumărate cazuri în care reacția rapidă față de anumite intenții de modificare legislativă, încercări efectuate aproape pe ascuns, au împiedicat acțiunea ulterioară în această direcție. Prezența diferiților reprezentanți ai societății civile în emisiuni radio și TV, precum și activitatea multora din aceștia ca editorialiști la diferite ziare oferă o poziționare bună pentru transmiterea mesajelor în mod rapid, prin medii diverse de comunicare și la un public cât mai larg.

În ultimii ani, *capacitatea de mobilizare pe baza ad-hoc* pentru promovarea unui proiect comun a devenit din ce în ce mai mare. De asemenea, cooperarea în cadrul unor coaliții a reușit să aducă sub același numitor comun organizații din ce în ce mai diversificate. Coaliția pentru un Parlament Curat (CPC) reprezintă fără îndoială una dintre cele mai de succes inițiative ale societății civile românești din ultimii ani. Reprezentanții a peste 20 de ONG-uri din domeniul drepturilor omului s-au organizat pentru a verifica din punct de vedere al activității desfășurate în trecut, persoanele înscrise pe listele de candidați ale partidelor politice și alianțelor electorale la alegerile locale și generale din 2004. Dincolo de imensa mediatizare a inițiativei, faptul că 98 dintre candidații numiți de CPC au fost retrași de pe liste de către partidele lor, sau au pierdut alegerile, dar și faptul că au fost câștigate toate procesele inițiate împotriva sa de o serie de candidați și demnitari, a reprezentat un moment important în evoluția ONG-urilor din acest domeniu.

Creșterea profesionalismului persoanelor care activează în acest domeniu este evidentă în ultimii ani. În ciuda competiției cu alte domenii pentru atragerea de resurse umane, competiție desfășurată pe fondul unei acute crize de forță de muncă în România, ONG-urile

din România pot fi considerate cel mai eficient mediu de instruire rapidă a unor persoane și aducerea lor la un înalt grad de profesionalism. În ultimii ani, programele de training, finanțate de multe ori prin intermediul fondurilor PHARE, au dus la o creștere semnificativă a numărului persoanelor cu expertiză în mai multe sub-domenii ale activității tipice ONG-urilor, cum ar fi: scrierea de proiecte de finanțare, realizarea de raportări, participarea în activitatea de audit, fund-raising, abordarea domeniului business, relații publice. Succesul pe care l-au avut o serie de profesioniști instruiți în acest domeniu și care ulterior au activat în structurile guvernamentale sau în domeniul de afaceri este un indicator clar al nivelului crescut al acestui profesionalism. De asemenea, chiar dacă nu explicit, există anumite conduri de bună practică în recrutarea și activitatea persoanelor din acest domeniu. *Existența unor experți de înaltă calificare*, cu o bună reputație și conexiuni în mediul internațional permite derularea unor activități de înaltă specializare. Acest aspect poate reprezenta o resursă importantă atunci când expertiza diferitelor organizații este reunită pentru o serie de țeluri comune. În plus, această specializare poate, în prezența unor linii de finanțare care să acopere o gamă largă de specializări, să diminueze competiția puternică pentru un număr limitat de finanțări pe același sub-domeniu.

Diversitatea organizațiilor civile reprezintă fără îndoială un avantaj datorită faptului că oferă o marjă mare de adaptabilitate în susținerea agendei societății civile. De asemenea, această diversitate poate ajuta la o creștere a capacității de preluare și prelucrare a nevoilor sociale și prezentarea lor într-o formă elaborată, sub formă de propuneri de politici publice – dar, bineînțeles, în prezența unui grad minim de colaborare între aceste organizații.

În ceea ce privește acțiunea la nivel local, organizațiile din domeniul social sunt cele mai active și eficiente. În special organizațiile din domeniul protecției drepturilor copilului au derulat o serie de programe de succes, mai ales atunci când s-au organizat în grupuri de inițiativă cu o voce unitară, au avut capacitatea de a participa la elaborarea și modificarea legislației în domeniu. Această influență a beneficiat și de presiunea internațională în acest sector, România fiind adeseori criticată pentru slaba calitate a legislației și practicii în acest domeniu. Protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități a reprezentat un alt domeniu în care politicile publice din ultimii ani au fost influențate de diferitele cazuri semnalate de ONG-urile de profil, cazuri care în au declanșat uneori adevărate scandaluri mediatice.

Maturitatea societății civile românești este un punct forte care a fost relevat în mai multe cercetări asupra acestui subiect. Chiar dacă nu se poate oferi o definiție exactă a acestui concept, se poate aprecia că prin evoluția treptată s-a produs un proces de selecție astfel încât, la ora actuală, ONG-urile care au reușit să supraviețuiască un număr de câțiva ani sunt profesioniste din punct de vedere al capacității de acțiune, strângerii de fonduri, managementului de proiecte, etc. De asemenea, între ONG-urile cu o lungă tradiție s-au creat o serie de legături de cooperare, legături care au crescut nivelul de încredere între aceste organizații.

Existența unor cercetări asupra evoluției sectorului ONG reprezintă un imens rezervor de *know-how* pentru înțelegerea problemelor structurale care trebuie înfruntate în următorii

ani. Identificarea trăsăturilor constante, a problemelor care persistă în ciuda eforturilor de rezolvare a lor, dar și a modelelor de bună-practică poate duce la evitarea repetării unor strategii cu șanse minime de succes. Organizații precum FDSC, USAID, OSI sau APD au investit resurse importante în realizarea acestor materiale, redactarea lor implicând, în general, consultarea experților din mai multe organizații. Această resursă poate fi folosită și de organizațiile guvernamentale și instituțiile europene în schițarea unor strategii sustenabile de dezvoltare a organizațiilor societății civile românești.

Punctele slabe

Legislația ambiguă a fost și a rămas una dintre sursele principale de probleme pentru funcționarea organizațiilor societății civile românești. Desele schimbări legislative din domeniile conexe, precum și o serie de prevederi ambigue cu privire la acordarea finanțărilor și subvențiilor, mai ales în contextul unei țări cu un înalt nivel de corupție, lasă loc pentru arbitrar în interpretarea legii. În activitatea de relaționare cu statul, sunt nenumărate cazuri în care resurse prețioase de timp sunt folosite pentru obținerea unor clarificări cu privire la interpretarea legii din partea diferitelor organe ale statului. Din cauza lipsei unei instituționalizări a mecanismelor de clarificare legislativă, funcționarii statului evită, uneori, să ofere răspunsuri clare, transferând responsabilitatea către alte instituții. Așa cum a mai fost menționat, obținerea statutului de *utilitate publică* printr-o decizie politică reprezintă o puternică sursă de suspiciune față de criteriile pe care sunt alocate acest statut. Faptul că multe din organizațiile importante din România, care s-ar fi încadrat în prevederile legislative, au preferat să nu apeleze la acest statut, combinat cu eforturile unor asociații conduse de persoane apropiate mediului politic de a obține acest statut este încă un indicator al problemelor tipice cauzate de cadrul legal.

Dependența accentuată față de asistența internațională, în contextul integrării în UE, combinată cu o capacitate limitată de mobilizare a resurselor locale, reprezintă o amenințare pentru activitatea multor organizații specializate aproape exclusiv în atragerea unor astfel de fonduri. Iminenta retragere a majorității donatorilor internaționali va limita sustenabilitatea multor organizații și va limita accesul pentru beneficiarii serviciilor pe care aceste organizații le oferă.

O altă slăbiciune structurală a societății civile din România este dată de *nivelul scăzut al participării civice și în vieții asociative* din România. Concentrarea ONG-urilor în București și Transilvania, zone care în mod tradițional au beneficiat de o participare civică mai ridicată, subliniază dependența acută între participarea civică și dezvoltarea organizării formale a societății civile. Cu unele mici excepții, campaniile de implicare a comunităților în diferite acțiuni au rămas în general fără ecou.

Lipsa unei participări civice este dublată de o *lipsă de cooperare instituționalizată între ONG-urile din România*. Cu excepția mișcărilor sindicale, inexistența unor mișcări *umbrelă* de anvergură face ca o colaborare pe baze instituționalizate să fie greu de obținut. Lipsa de comunicare și colaborare este o barieră esențială în limitarea coerenței activităților întreprinse de diferite ONG-uri, în multe cazuri proiecte similare fiind derulate de diferite

organizații fără nici cel mai mic feedback reciproc. Per ansamblu, capacitatea ONG-urilor de a se exprima prin-o voce comună pe anumite probleme, precum și urmărirea în mod sistematic a activității autorităților statului, sunt singurele modalități viabile de creștere a influenței asupra formulării și implementării politicilor publice.

Există, totuși, exemple de parteneriate și rețele la nivel local și regional, în special în Transilvania, cooperări care au dus la abordarea cu succes a unor probleme locale. Lipsa unor organizații umbrelă puternice în multe dintre domeniile de activitate ale societății civile, cu excepția celor sindicale și a organizațiilor profesionale, reprezintă o limitare serioasă a puterii de acțiune a ONG-urilor românești. Această lipsă de dezvoltare este probabil să fie menținută atât timp cât atât factorii culturali, de genul nivelului scăzut de încredere, vor persista dar și cât timp competiția pentru resurse va rămâne la același nivel, majoritatea ONG-urilor de pe un domeniu fiind în competiție pentru un număr limitat de surse de finanțare. În ultimii ani, s-au dezvoltat o serie de federații cum ar fi Federația ProChild, totuși numărul de membri în astfel de organizații rămâne relativ scăzut.

Lipsa de interes a guvernului pentru colaborarea pe baze instituționalizate cu organizațiile societății civile reprezintă una din cele mai importante slăbiciuni și bariere în capacitatea acestora de a influența politicile publice din România. Dacă în perioada 2001-2004 ONG-urile erau menționate în *Planul Național de Acțiune pentru Tineret*, planul de guvernare pentru perioada 2005-2008, societatea civilă a fost mutată la capitolul *cultură, capitolul Instituționalizarea unui sistem de consultări periodice și de cooperare cu societatea civilă*, adică asocierea societății civile la diferite activități culturale artistice. Din cauza deselor confruntări pe anumite probleme, chiar în contextul unei atitudini pozitive la nivel declarativ, relația dintre guvern și societatea civilă este marcată de o profundă neîncredere de ambele părți. În lipsa unor mecanisme instituționalizate de colaborare, mecanisme care ar putea suplini lipsa de încredere, situația actuală face ca multe începuturi de colaborare să degenereze rapid în confruntări publice, purtate prin intermediul comunicatelor de presă, a articolelor de presă și a talk-show-urilor. Încercările de discreditare a reprezentanților societății civile de către reprezentanții politici nu reprezintă o noutate. Incapacitatea unui dialog civilizată face din atacurile la persoană o practică comună în România, chiar și la nivelul celei mai înalte funcții în stat.

Scăderea competitivității salariale în raport cu domeniul economic și politic este un fenomen din ce în ce mai puternic. Competiția pentru resursele umane cu domeniul politic și cel comercial este determinată de o relativă stagnare a salariilor din domeniul societății civile (programele PHARE au prevăzut doar creșteri mici în ultimii ani pentru diferitele niveluri de expertiză) combinată cu o puternică creștere salarială în majoritatea celorlalte domenii. În contextul în care în prezent asistăm la o retragere a donatorilor internaționali și la o tranziție către accesarea altor tipuri de finanțări, este foarte probabil ca numărul experților care vor migra către alte domenii să crească. Nu în ultimul rând, în ultimii ani dezvoltarea firmelor de consultanță în scrierea și implementarea diferitelor proiecte din fonduri europene a creat oportunități, astfel încât se poate ajunge la o triplare a salariului prin trecerea de la un ONG la o firmă de consultanță.

Capacitatea de fund-raising rămâne unul dintre punctele cele mai slabe pentru majoritatea ONG-urilor din România. Practic, cu excepția organizațiilor din domeniul social, organizații care au beneficiat de multe ori de un suport activ din partea mass-media, succesul în această activitate este foarte limitat. Inexistența unor donatori locali cu o mare putere financiară este o altă trăsătură care limitează această capacitate. Lipsa dezvoltării unui comportament filantropic sau chiar dezinteresul de a folosi instrumentul 2% reprezintă serioase bariere culturale în ameliorarea acestei situații. Trebuie subliniat faptul că diferitele încercări făcute de donatori internaționali de a transfera tehnici și strategii folosite în alte țări personalului ONG-urilor din România au fost în general sortite eșecului. În general, obținerea unor mici donații, condiționate de cele mai multe ori de obținerea unui beneficiu de imagine (organizarea unui eveniment public unde numele sponsorului să fie vizibil prezent) nu pot constitui o bază financiară sustenabilă.

Lipsa unor reglementări legale a activității de advocacy și lobby duce la confuzie, multe din organizațiile specializate în astfel de activități fiind înființate din punct de vedere juridic drept asociații sau fundații. Această stare de fapt este un factor de decredibilizare a întregii societăți civile întrucât amestecă activitățile de susținere a unor interese economice cu cele de altă natură.

Nivelul de încredere în societatea civilă a rămas la un nivel relativ scăzut în ultimii ani. Conform Barometrului de Opinie Publică din 2006⁶⁹, organizațiile non-guvernamentale se bucurau de un procent de 27% (37,5% din cei care au și-au manifestat o opțiune) de încredere multă și foarte multă încredere din totalul respondenților, peste partidele politice, parlament, guvern și justiție dar mult sub televiziune, radio, presa scrisă și primăriei, care se bucură de încrederea a peste 50% dintre respondenți. Un alt aspect îngrijorător este faptul că ONG-urile au cel mai înalt procentaj de non-răspunsuri la întrebarea privind încrederea, 28% aspect care reliefează o lipsă de vizibilitate a ONG-urilor la nivelul societății românești. Așa cum a fost menționat anterior, sistemul de stimulente creat prin *Legea 2%* poate duce la o creștere a vizibilității unui număr important de organizații și implicit la dezvoltarea sectorului.

Concentrarea în regiuni urbane reprezintă un factor care s-a ameliorat în ultimii ani, dar rămâne profund dezechilibrată. Datorită faptului că organizațiile societății civile joacă un rol foarte important în democratizarea vieții politice la nivel local, în special în zonele rurale sărace, găsirea unor modalități de dezvoltare a unor ONG-uri în zonele rurale ar trebui să reprezinte o prioritate pentru donatori. Chiar dacă în ultimii ani au existat o serie de proiecte finanțate din fonduri europene prin care s-a urmărit dezvoltarea participării civice în zonele rurale (de exemplu proiectul *Democrația la țară* derulat de APD), dezvoltarea unor proiecte sustenabile pe termen lung este dependentă de existența unor structuri la nivel local.

Oportunități⁷⁰

Creșterea capacității de susținere a intereselor sectorului este un factor care poate duce la o serie de avantaje, în primul rând la îmbunătățirea și clarificarea legislației dar și o creștere finanțărilor disponibile, în special prin fondurile structurale. Dincolo de coaliții organizate pe bază *ad-hoc* și care, în multe cazuri, nu se rezumă decât la semnarea în comun

a comunicate de presă, este nevoie de o instituționalizare a colaborării prin diferite ONG-uri umbrelă și platforme de consultare permanentă. Aceste forme de colaborare trebuie să poată culege, în mod permanent, informații despre necesitățile diferitelor sub-domenii, despre felul în care diferitele interese posibil divergente pot fi puse în concordanță, despre modalitățile de transpunere eficientă a acestor interese în modificări legislative și despre identificarea și utilizarea unor canalele de comunicare, persuasiune și presiune asupra factorilor decidenți.

Îmbunătățirea imaginii sectorului este o oportunitate importantă pentru următorii ani. Acest deziderat se poate realiza în primul rând printr-o mai bună comunicare cu publicul larg, campanii de genul celor necesare pentru atragerea de finanțări prin *Legea 2%*, fiind un bun prilej de explicare și popularizare a acțiunilor întreprinse de organizațiile societății civile. Pe de altă parte, existența unui număr de organizații cu partizanate politice nedecarate, care se folosesc de influențe politice pentru atragerea de avantaje sau care sunt create de agenți economici pentru a le susține interesele, nu poate fi total eliminată. Ce se poate realiza este o delimitare mai clară, între societatea civilă autentică și organizațiile care doar poartă acest nume.

Accesarea fondurilor europene reprezintă pentru moment principala oportunitate în domeniul derulării de proiecte de mare anvergură. Din cauza nivelului încă relativ scăzut de dezvoltare economică, mecanismul de tip 2% nu poate reprezenta o sursă pentru realizarea unor proiecte de amploare, astfel încât, în fața retragerii majorității donatorilor internaționali, fondurile structurale rămân principala resursă financiară de anvergură. Datorită criteriilor complexe care trebuie îndeplinite pentru accesarea acestor fonduri, *creșterea capacității de colaborare pe proiecte* între organizațiile societății civile din România cât și cu organizații similare din țările membre ale Uniunii Europene reprezintă o oportunitate extraordinară pentru creșterea transferului de *know-how* în pregătirea aplicațiilor, accesarea și implementarea proiectelor. La acest punct trebuie menționată o inițiativă recentă - lansarea în martie 2008 a *Radio ONG*, un proiect finanțat prin fonduri PHARE, având ca obiectiv crearea unei platforme de comunicare dedicată exclusiv membrilor ONG-urilor de dimensiuni medii și mici.

Creșterea capacității de colaborare cu autoritățile locale pe baza progreselor deja făcute reprezintă o oportunitate foarte importantă pentru ambele părți. Atât datorită faptului că parte importantă din fondurile structurale pot fi accesate doar în parteneriat cu autoritățile locale cât și datorită faptului că folosirea infrastructurii acestor autorități (fizică, comunicațională, relațională) poate crește cu mult potențialul de impact ale proiectelor, ONG-urile trebuie să-și îmbunătățească capacitatea de a coopta autoritățile locale în diferite proiecte. Autoritățile locale pot avea acces, prin intermediul colaborării cu diferite ONG-uri, la o expertiză inexistentă la nivel local și care ar putea fi obținută doar prin plata unor sume mari de bani firmelor de consultanță.

Datorită politicii instituțiilor comunitare de consultare cu societatea civilă, *influențarea politicilor nivelului UE* în mod direct prin această comunicare, reprezintă o oportunitate pentru acestea atât de a-și avansa punctele de pe agendă cât și de a-și îmbunătăți vizibilitatea la nivel național și european. Bineînțeles, din cauza experienței limitate în acest domeniu, *participarea în parteneriate la nivel european reprezintă o condiție aproape sine qua non.*

Folosirea mai eficientă a instrumentelor legislative de genul consultării publice și a legilor transparente reprezintă o oportunitate pentru creșterea rolului ONG-urilor în influențarea cadrului legislativ și a politicilor publice. Dacă participarea publicului la aceste consultări poate aduce o contribuție tehnică limitată, în special datorită lipsei unei expertize tehnice, ONG-urile specializate pe anumite domenii pot oferi un feedback de înaltă calitate, având în același timp o mai bună capacitate de utilizare a unor mecanisme constante de presiune. Totuși, cetățenii pot contribui la dezvoltarea unor soluții depolitice publice optime la nivel local, tocmai pentru ca ei sunt beneficiarii acestor politici, cunoscând cel mai bine realitățile, locale, problemele și nevoile comunității. De asemenea, dacă la ora actuală mecanismele de consultare publică sunt valabile doar pentru Guvern, extinderea lor la Camera Deputaților (la Camera Deputaților se organizează în mod de consultări informale) și Senat pentru procesul de elaborare de legi și la administrația locală pentru diferitele politici publice poate crește semnificativ eficiența acestor mecanisme.

Dezvoltarea *Corporate Social Responsibility* reprezintă o oportunitate importantă pentru colaborarea cu domeniul de afaceri în atingerea unor scopuri comune. Dincolo de accesul la fonduri suplimentare, fonduri care pot deveni din ce în ce mai consistente în anii următori, prin expertiza pe care o dețin, ONG-urile pot ajuta la o mai bună direcționare a folosirii acestor fonduri de către domeniul de afaceri. Această dezvoltare trebuie să fie cuplată cu o creșterea a numărului de profesioniști în domeniul strângerii de fonduri, capitol la care, în momentul de față, majoritatea ONG-urilor nu se situează foarte bine. Trebuie subliniat că trebuie evitată repetarea pe viitor a transferării unor tehnici care funcționează în alte țări fără o adaptare la specificul cultural, instituțional și economic local.

Contractarea de servicii sociale reprezintă, conform mai multor cercetări, un domeniu unde se pot aduce ameliorări semnificative. Întrucât pe piața de servicii sociale ONG-urile specializate sunt cei mai importanți actori privat (numărul dar și diversitatea serviciilor oferite acestea pot juca un rol determinant. Totuși, din cauza ineficienței birocratice și supra-reglementării, sistemul de contractare a serviciilor sociale este greoi. Din cauza lipsei unei strategii locale sau naționale privind nevoile sociale, alocarea financiară pentru asistența socială nu este coerentă, iar autoritățile locale pot înființa servicii sociale doar în urma rectificării bugetare. Nu în ultimul rând, distribuția teritorială a ONG-urilor acreditate ca furnizori privați de servicii sociale este neuniformă existând județe în care numărul ONG-urilor este foarte mic. O viitoare îmbunătățire a legislației, creșterea convergenței mecanismelor de contractare precum și clarificarea relaționării între acestea și legislația din domeniu au potențialul de a conduce la o mai rapidă dezvoltare a ONG-urilor din acest sector⁷¹.

Amenințări

Competiția pentru resurse limitate și lipsa de transparență combinate cu un climat al lipsei de încredere reprezintă o amenințare serioasă pentru organizațiile societății civile. Condiționarea accesului la diferite resurse de finanțare de accesul rapid la informații a reprezentat o caracteristică menționată în diferitele cercetări efectuate în ultimii ani. Trebuie subliniat că una din sursele fundamentale ale acestei stări de fapt este și structura

de finanțare, respectiv importanța accesului la un număr limitat de donatori internaționali, donatori care în multe cazuri utilizau canale informare de culegere a informației despre capacitățile organizaționale ale diferitelor ONG-uri. În contextul menținerii acestui climat, nivelul de cooperare și colaborare nu poate crește în viitorul apropiat, dat fiind faptul că ele depind de dezvoltarea unui climat de încredere reciprocă. Nu în ultimul rând, lipsa de transparență a activității anumitor organizații poate conduce la o reducere a nivelului de încredere al publicului larg, dar poate reprezenta și o bună armă de atac împotriva diferitelor organizații.

Creșterea dependenței politice, în contextul creșterii finanțării din fonduri de la bugetul de stat sau bugetele locale, reprezintă o posibilă amenințare pentru independența sectorului ONG. Așa cum este menționat și în materialul despre societatea civilă din Ungaria, în lipsa unei identități sectoriale foarte puternice și a unor organizații umbrelă, *divide et impera* prin intermediul acordării condiționate de fonduri poate fi folosit cu succes de mediul politic. Susținerea unor forțe politice și implicarea în partizanate poate construi o puternică amenințare pentru credibilitatea organizațiilor societății civile românești. Un exemplu recent este apariția a două reacții diferite față de contestata decizie a Curții Constituționale de declarare a neconstituționalității legii Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS). Dacă într-un prim grup au fost reunite 24 de organizații cunoscute ale societății civile, un al doilea grup de ONG-uri, majoritatea create direct sau de persoane apropiate unui fost important om politic. Acest aspect a stârnit nedumerire la nivelul mass-media. Acest gen de evenimente nu fac decât să ofere argumente suplimentare celor care urmăresc o decredibilizare a independenței societății civile. De asemenea, în ultimii ani a existat o serie de cazuri în care ONG-uri fantomă au redactat comunicate de presă care erau aproape similare cu cele ale unor partide politice.

Incapacitatea statului Român de absorbție a fondurilor europene (în mod eficient) reprezintă, indirect, o amenințare pentru sectorul ONG din România deoarece îl privează de posibilitatea accesării directe sau în parteneriat a unor fonduri vitale. Dat fiind că la un an de la aderare, progresele au fost mai degrabă verbale, iar în lipsa implicării reale a ONG-urilor în acest proces neexistând o posibilitate de a influența pozitiv acest demers, această incapacitate poate deveni o adevărată problemă în contextul în care anul 2008 este ultimul în care se mai pot accesa fonduri PHARE. *Necooptarea în dezvoltarea Planului Național de Dezvoltare*, combinată cu o continuare a acestei lipse de consultare reprezintă o amenințare din cauza faptului că va lipsi sectorul ONG de posibilitatea introducerii propriilor priorități și le va limita dezvoltarea know-how-ului în dezvoltarea programelor bazate pe fonduri UE.

Pierderea personalului calificat, în special în domeniul scrierii de proiecte, în contextul în care cererea de experți de către firmele de consultanță va crește, poate reprezenta o amenințare în cazul în care nu va realiza o creștere a posibilității de instruire și atragere de resurse umane. Lipsa unor surse stabile de finanțare proiecte, a fost menționată de câteva ori în decursul acestui material drept o amenințare pentru supraviețuirea multor organizații de toate dimensiunile. *Necesitatea co-finanțării tuturor proiectelor* în cazul

fondurilor europene va elimina în mod practic un mare număr de organizații de la accesare acestor fonduri. Dacă pentru fondurile PHARE limita minimă de cofinanțare era de 10%, pe viitor aceasta va crește spre 20%-25%.

Lipsa de colaborare și inițiativă la nivel european reprezintă o amenințare pe termen mediu, limitând posibilitățile organizațiilor societății civile românești de a-și face auzită vocea în momentul în care se vor lua deciziile importante care le pot afecta direct sau indirect interesele.

Neclaritățile cu privire la conflictul de interese reprezintă o sursă importantă de corupție întrucât pot permite folosirea cunoștințelor celor aflați în diferite poziții administrative pentru accesarea de fonduri prin intermediul unor ONG-uri. Cazurile în care soția sau alte rude ale unor decidenți cu privire la alocarea de fonduri conduc un ONG sunt frecvente, lipsa unor clarificări în acest domeniu limitând drastic accesul pe baze oneste la diferitele surse de finanțare.

Alternativele strategice și soluțiile practice

Integrarea în UE va schimba postura României, dintr-o țară în curs de democratizare care are permanentă nevoie de presiuni externe pentru a face diferite progrese, într-o țară membră a UE având obligațiile aferente. Pentru organizațiile societății civile din România integrarea va reprezenta o perioadă de tranziție importantă. Amenințările legate în special de ieșirea de pe piață a unor finanțatori și lipsa de pregătire pentru obținerea de finanțări alternative sunt însă compensate de noile oportunități.

Este greu de schițat care ar fi soluțiile la problemele cu care se confruntă acest sector, dar pot fi menționate o serie de elemente care sunt absolut necesare. O mai bună orientare a ONG-urilor către satisfacerea nevoilor cetățenilor, și în alte domenii decât serviciile sociale, în special la nivel local, reprezintă o puternică oportunitate excelentă pentru aceste organizații de a-și crea o puternică bază la nivel local. Pentru majoritatea organizațiilor aceasta este unica modalitate prin care pot să-și asigure o bază de venit stabilă care să le permită evitarea oricărui compromisuri. Creșterea abilității de comunicare și colaborare constantă este o urgență deoarece în lipsa unei coagulări a modului de exprimare a intereselor ONG-urilor se vor pierde multe din oportunitățile date de integrarea în UE. Eforturile de finanțare a acestui tip de evoluții, efectuate prin intermediul programului PHARE, ar trebui continuate pentru câțiva ani, pentru a se înregistra progrese vizibile și sustenabile; la ora actuală neexistând încă organizații care să aibă resursele necesare pentru îndeplinirea acestei sarcini. Stabilizarea surselor de finanțare reprezintă un alt factor important pentru stabilizarea evoluției organizaționale non-guvernamentale. Utilizarea facilităților existente necesită dobândirea de către ONG-uri a unor noi capacități, capacități care nu pot fi dezvoltate în mod imediat ci necesită investiții de resurse și timp.

Dezbaterea la nivel european despre o posibilă politică comună a UE față de organizațiile societății civile reprezintă un domeniu în care ONG-urile românești trebuie să facă eforturi pentru a-și face auzită vocea. De asemenea, dacă la ora actuală miza nu pare atât de evidentă, participarea ONG-urilor românești la programe și parteneriate în cadrul diferitelor *Forumuri*

la nivel european, a organizațiilor umbrelă și a federațiilor este una dinre modalitățile cele mai eficiente care pot asigura integrarea acestui sector în UE. Participarea la definirea rolului pe care societatea civilă îl va juca într-o UE lărgită reprezintă o miză importantă, întrucât de aceasta va depinde și capacitatea României de a-și aduce contribuția la formularea unei identități europene în formare.

¹ Brinton, A. „Civil Society Beyond Democracy: The Case of the Anti-Communist Dissidents“ Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association (2007, Aug) Online la: http://www.allacademic.com/meta/p212049_index.html, Accesat la 2008-03-11.

² Robert Putnam. *Cum funcționează democrația?*. (Polirom, Iași, 2002).

³ Carmen Epure și Daniel Săulean, *Defining the Nonprofit Sector : Romania*, in *Working Papers of the John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*

⁴ Ionuț Corduneanu, „Bunurile și legislația postdecembristă a proprietăților bisericești” <http://www.scara.ro/art.php?id=scara7&&art=10>

⁵ Alex Drace-Francis. *The Making of Modern Romanian Culture. Literacy and the Development of National Identity* (London: Tauris Academic Studies, 2006).

⁶ Epure și Săulean, *Defining the Nonprofit Sector*.

⁷ George Ursul, „From political freedom to religious independence: The Romanian Orthodox Church, 1877-1925” în Stephen Fisher-Galati, Radu Florescu and George Ursul (eds), *Romania between East and West. Historical essays in memory of Constantin C. Giurescu* (East European Monographs, Boulder, 1982), 217-244.

⁸ Raportul final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, (December 2006), www.presidency.ro

⁹ O discuție mult mai amănunțită poate fi găsită în: FDSC și CIVICUS (World Alliance for Citizen Participation), *Dialogue for civil society. Report on the State of Civil Society in Romania*. (Bucuresti, 2005). Disponibil la www.fdsc.ro

¹⁰ Eugen Baican și Florin Duma, „The NGO's social care în Romania” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Studia Europaea*, XLIV,(1-2, 1999).

¹¹ FDSC. *Document de programare multianuală 2003 – 2007 a sectorului Societate Civilă* (2003) www.advocacy-online.ro/cms/downloadFile.do~itemId=46

¹² Wedel, J., *Collision and Collusion. The Strange Case of western Aid to Eastern Europe*, (New York: Palgrave, 2001):86.

¹³ OG 26/2000 cu privire la asociații și fundații aprobată prin Legea 246/2005

¹⁴ USAID, *The 2005 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia* (2005).

¹⁵ US Department of State, *2004 Human Rights Report on Romania* (2005).

¹⁶ OG 26/2000 cu privire la asociații și fundații aprobată prin Legea 246/2005

¹⁷ OG 26/2000 cu privire la asociații și fundații aprobată prin Legea 246/2005

¹⁸ USAID, *The 2005 NGO Sustainability Index*, 165.

¹⁹ Stoiciu, Andrei (Coord.) *Romania 2001. Making Civil Society Work* (2001), 42.

²⁰ USAID, *Indexul de sustenabilitate a ONG-urilor din Centrul si Estul Europei si Eurasia - 2001, 2002, 2005*.

²¹ FDSC și CIVICUS (World Alliance for Citizen Participation), *Dialogue for civil society. Report on the State of Civil Society in Romania*. (Bucuresti, 2005). Disponibil la www.fdsc.ro

²² FDSC, *Locul și rolul organizațiilor non-guvernamentale pe piața de servicii sociale din România ediție revizuită și completată*, (Mai 2007).

²³ Stoiciu, *Making*, 42.

²⁴ FDSC, *Document de programare multianuală 2003 – 2007 a sectorului*, (2003), 6.. Disponibil la www.advocacy-online.ro/cms/downloadFile.do~itemId=46

²⁵ USAID, *NGO Sustainability Index 2002* (2003), 162.

- ^{26.} Săptămâna Financiară, 12 februarie 2007, Stefania Enache Citat de la: patronate.audieripublice.ro/UserFiles/File/Bibliografie/Presa/Fuziunea_sindicala.pdf
- ^{27.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society. Report on the state of civil society in Romania (2005), 23.
- ^{28.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society. Report on the state of civil society in Romania (2005), 23.
- ^{29.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 23.
- ^{30.} Cristina Niculescu, *The Changing Status of Protest Participation, in the Romanian Journal of Political Science*, vol. 3, no. 1 (2003): 146-147, citat în FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society. Report, 23.
- ^{31.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 24.
- ^{32.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 24.
- ^{33.} Porumb, A., Gheorghe, C., Lazar, C., Pirtoc, D., *Review of Donor Support for the NGO Sector în Romania (2001)*.
- ^{34.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 25
- ^{35.} Association for Community Relations (ARC), *Trends in Romanian Philanthropy: individual and business giving*. (2003), 25.
- ^{36.} Association for Community Relations (ARC), *Trends in Romanian Philanthropy*, 25.
- ^{37.} <http://www.csr-romania.ro/resurse-csr/analize-si-articole/fundatii-corporatiste-cum-isi-construiesc-companiile-mediul-social.html>
- ^{38.} FDSC și Centrul de Asistență pentru Organizații Non-guvernamentale CENTRAS, *Analiza mecanismelor de finanțare directă de la bugetul de stat pentru organizații non-guvernamentale în România (Mai 2007)*, 6.
- ^{39.} European Citizen Action Service, *The Financial relationship between NGOs and the European Commission*, (November 2004).
- ^{40.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 18.
- ^{41.} FDSC și CENTRAS, *Analiza mecanismelor*, 8.
- ^{42.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 29-30.
- ^{43.} FDSC și CENTRAS, *Analiza mecanismelor*, 7.
- ^{44.} FDSC și CENTRAS, *Analiza mecanismelor*, 18.
- ^{45.} FDSC. *Concluziile dezbaterii Reglementarea statutului de utilitate publică (București 3 mai 2007)*. Accesibil la www.fpsc.ro/documente/88.doc
- ^{46.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 28.
- ^{47.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 33.
- ^{48.} <http://www.doilasuta.ro/rezultatenationale.htm>
- ^{49.} FDSC Document de programare, 16.
- ^{50.} FDSC și CENTRAS, *Analiza mecanismelor*, 6.
- ^{51.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 42.
- ^{52.} <http://www.ces.ro/>
- ^{53.} FDSC, *Document de programare multianuală 2003 – 2007 a sectorului*, (2003), 6.. Disponibil la www.advocacy-online.ro/cms/downloadFile.do~itemId=46
- ^{54.} http://www.ce-re.ro/proiecte_1
- ^{55.} <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2005/61670.htm>
- ^{56.} Eurobarometrul 2007 standard 67
- ^{57.} Eurobarometrul 2007 standard 68
- ^{58.} The Gallup Organization, *Flash Eurobarometer 213*, 2008
- ^{59.} Beate Kohler-Koch and Barbara Finke. "The Institutional Shaping of EU-Society Relations: A Contribution to Democracy" via Participation?. *Journal of Civil Society* Vol. 3, No. 3, (December 2007), 205–221.
- ^{60.} www.ce-re.ro/docs/files/scrisoare.pdf
- ^{61.} Programul a fost pornit în aceste două țări și ulterior a fost extins la toate țările candidate.
- ^{62.} Creșterea rolului societății civile în procesul de integrare a României; Componenta 3 – Dezvoltarea sectorului ONG și educație civică

- ^{63.} PHARE 2005. *Ghidul applicantului. Creșterea rolului societății civile în procesul de integrare a României Componenta 3 – Dezvoltarea sectorului ONG și educație civică. Instrucțiuni pentru solicitanți în cadrul cererii de propuneri de proiecte din 2008*
- ^{64.} <http://www.ce-re.ro/docs/files/scrisoare.pdf>
- ^{65.} Guvernul României, *Planul National de Dezvoltare 2007-2013*, (2005), 159.
- ^{66.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 29.
- ^{67.} FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 27.
- ^{68.} O parte a analizei este adaptată după FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 72-73.
- ^{69.} Barometrul de Opinie Publică 2006, accesibil la <http://www.osf.ro/publicatii.php?cat=2>
- ^{70.} Vezi în FDSC și CIVICUS. Dialogue for Civil Society, 74-76.
- ^{71.} FDSC, *Locul și rolul organizațiilor non-guvernamentale pe piața de servicii sociale din România ediție revizuită și completată*, (Mai 2007).

II. Secțiunea II

Interviuri

(1) Mircea Toma

Ne puteți menționa câteva dintre cele mai importante puncte recente cu privire la dezvoltarea societății civile în țara dvs.?

Organizația noastră a căutat să aibă o politică activă pentru adoptarea unor acte normative pentru facilitarea funcționării sectorului, de exemplu Legea 2%, care a apărut ulterior. De asemenea, o schimbare de paradigmă în care ONG-urile nu au mai fost percepute drept adversari ci parteneri pe politici publice, după 1996. Unul din factorii care a afectat negativ imaginea sectorului a fost că în 1994-1995 au fost create multe ONG-uri ca să se aducă mașini din import. După 2004, o dată cu noua guvernare, am marcat câteva succese importante - am intervenit la nivelul Primului-ministru pentru a modifica lege achizițiilor publice.

Care sunt cei mai importanți factori care au format relațiile dintre stat și cel de-al treilea sector, cel al politicii guvernului privind societatea civilă din ultimii ani?

După anul 2000, au fost câteva luni când ONG-urile au avut acces mai ușor la influențarea actelor normative. Bineînțeles, cu unele particularități. Noi am avut activități pe Legea accesului la informații de interes public, legile legate de transparență. În perioada Năstase, accesul la Camera Deputaților accesul a fost bun, cu o scădere în 2002-2003, dar și datorită faptului că grupuri de ONG-uri au fost critice la adresa guvernului. Acum suntem parteneri cu Guvernul pe un proiect legat de ameliorarea situației romilor, fiind o cooperare absolută. Totuși, o serie de agresiuni există și acum. Un exemplu ar fi recenta încercare de introducere a reglementării privind denumirea organizațiilor de către instituțiile publice, forma în care e formulată legea expunând multe organizații la pericolul de a fi desființate.

Cum ați descrie rolul organizațiilor societății civile pentru pregătirea integrării în UE, contribuția lor la procesul de adaptare și la dezvoltarea cetățeniei europene?

Rolul a fost acela de facilita integrarea reală pentru o aderare justificată. În acest sens, nu am avut un guvern partener, ci un guvern adversar. Am colaborat pe capitolul aderării în agricultura, dar eficiența a fost minimală. Nivelul de penetrare al informației a fost

distorsionat, pentru că doar în unele județe s-au creat zone de receptare a informației. A fost o desfășurare de forță majoră, dar au lipsit comunicatorii pe problema integrării, iar rata de succes pe proiecte a fost de 15 %.

Ce tip de sprijin pentru societatea civilă ar putea furniza UE pentru societatea civilă din România.?

Marea problemă momentană este lipsa surselor de finanțare, cele vechi dispărând, în timp ce, cele noi nu sunt suficient adaptate pentru a fi accesate. Sub aspectul a ceea ce înseamnă activitățile organizațiilor de tip watchdog și oferta de finanțare din partea Guvernului, riscă să decrebilizeze total imaginea acestora întrucât ar trebui să se adreseze ministerelor pentru a le supraveghea. Absorbția de 2% pe domeniul drepturilor omului e o valoare subunitară din tot ce s-a strâns, acestea fiind organizațiile care absorb cel mai rapid (fonduri). Pe sectorul privat, pot evita subiectul politic, dar nu este încă maturizat ca să înceapă să cotizeze. Mai ales că multinaționalele au dezvoltat programe de corporate social responsibility.

Considerați că UE ar trebuie să aibă o politică comună pentru organizațiile societății civile?

Mi se pare foarte important să existe un cadru normativ care să asigure eficiență. Dar nici UE nu este fan ONG-uri, e clădită pe relații economice. Pe domeniul transparenței, România sta mai bine decât UE pe anumite sectoare. Pentru că putem obține informații care la nivelul UE nu pot fi obținute, spre exemplu transparența lobby-ului care e o problemă fierbinte. Aș sugera o extindere a transparentizării în toate domeniile, inclusiv lobby și găsirea unor soluții ca autonomia finanțării să fie protejată. Aceste organizații, care funcționează pe anumite verigi ale sistemului, sunt foarte importante, pentru că, dacă dispar, sistemul rămâne fără feed-back. De exemplu, pe transparența fondurilor europene avem un program cu mai multe organizații. Pot eu verifica transparența fondurilor cu bani de la UE? Pot fi eu credibil?

Cum pot membrii societății civile să depășească prăpastia dintre instituțiile și cetățenii UE?

Exista niște voci pentru organizațiile de romi, dar datorate unor alte organizații (de exemplu, Soros) care au bani să plătească un lobbyist. O singură organizație nu are rost, dar o structură de organizații reprezentată într-o forma asociativă la nivelul UE ar putea să dezvolte canale prin forțe proprii și este de luat în calcul.

Accesul la o interfață reală între instituții, funcționari publici ai UE și cetățeni nu este acoperit în momentul de față. E o situație dizarmonică. Sunt subiecte care s-ar putea să se supună intervenție la nivelul instituțiilor UE.

Care ar fi cel mai adecvat mod pentru ca organizațiile societății civile să învețe din practicile naționale din domeniul dvs.?

Am facilitat informații pentru anumite grupuri-țintă, dar nu și pentru noi. Acest lucru ar trebui evitat pe viitor.

Care ar putea fi cea mai bună politică comună pentru organizațiile societății civile de a respecta, pe de o parte, varietatea tradițiilor societății civile și de a se găsi împreună, în același timp, într-o nouă societate civilă europeană?

Nu este un pericol să ratezi particularitățile locale. Dacă există o problemă comună se creează o coaliție de organizații care atacă problema comună. Ca policy, aceasta ar însemna informații despre alții, pentru a vedea cu cine poți intra în colaborare. Dacă vrei să faci acolo (UE) lobby este mult mai dificil.

Întrebarea semnaleză o problemă acută, și anume că orizontul nostru este limitat de granițele României și de țările învecinate, nu avem dezvoltat "ochiul european" pentru a ne implica în probleme care transgresează cotidianul nostru.

Având în vedere provocările pentru anii viitori, care considerați că este principala slăbiciune a societății civile românești

Ca punct slab ar fi lipsa transparenței combinată cu lipsa informației.

Având în vedere provocările pentru anii viitori, care considerați că este principala oportunitate pentru România în cadrul UE?

Din punct de vedere al oportunităților, reprezentarea României în instituțiile UE care deocamdată nu este asumată politic. Activitatea parlamentarilor Români și, în principiu funcționarea reprezentării nu este suficient de proactivă. Acești preiau inițiativele normative de acolo în mod pasiv, pentru că trebuie. De exemplu, trebuie să faci ceva în legătură cu telemeau.

(2) Mihaela Miroiu

Ne puteți menționa unul dintre cele mai importante puncte recente cu privire la dezvoltarea societății civile în țara dvs.?

Fundația Soros a sprijinit multe organizații, dar inițial nu avea un program sistematic. Probabil programul de un număr de grant-uri deschis pentru toată lumea, datorita căruia multe asociații au fost sprijinite.

În 1993-1994, m-am întâlnit cu niște funcționari de la Comisia Europeană și ei au preluat modelul Soros, adică au creat fundații independente, chiar dacă banii veneau prin Guvern. Acest lucru s-a întâmplat în câteva țări. Ne-am luptat pentru a crea această fundație între 1994 și 1996, mai ales să-i menținem independența. În Consiliu erau Gabriel Andreescu, Andrei Pleșu, persoane care nu dădeau bine; și să dai 4-5 milioane era greu din partea Guvernului. Animizitatea a venit și de la afilierea unor organizații la forțe politice.

Iar anul 2004 a fost un succes prin Coaliția pentru un Parlament curat.

Care sunt cei mai importanți factori care au influențat relațiile dintre stat și societatea civilă în primii ani post-comuniști?

Reproșez PDSR-ului (1994-1996), dar mai mult reproșez elitei societății civile care are o atitudine superioară față de România profundă. Dezamăgirea mea este că fără oameni de mare anvergură, oricâte resurse s-ar investi, nu poți să miști lucrurile. Guvernul trebuie să facă posibil cadrul în care să se manifeste societatea civilă. După 1996, lucrurile au devenit frumoase, dar Ordonanța 26 a trecut abia în ultimul an de guvernare. Stoica a dat-o în 2000, când mai era puțin și veneau alegerile.

Dezvoltarea unor asociații necesita o administrație locală luminată, cetățenii nu se pot organiza singuri. Dar aceasta nu a existat și nu există.

Cum ați descrie influența integrării în UE asupra rolul organizațiilor societății civile?

Uniunea Europeana a fost un factor decisiv. Au fost zeci de milioane de Euro investite, uneori fără efecte. Greșeala este a UE care se concentrează pe chestiunile de forma și nu de fond, de rezultat. Banii vin cu efecte perverse importante.

Ce tip de sprijin pentru societatea civilă ar putea furniza UE pentru societatea civilă din țara dvs.?

ONG-urile au avut un rol important pentru că: au ajutat la crearea unei alternative democratice și la dezvoltarea pluripartidismului; și, bineînțeles, presa liberă.

Legislația UE a avut un rol foarte important și e foarte bine ancorată într-o serie de mecanisme, dar UE va apăsa pe acele mecanisme care să le preseze interesele lor mai degrabă decât ale noastre. Dacă era să ne lăsăm pe noi și pe societatea noastră civilă era mai rău.

S-au schimbat unele lucruri, dar nu datorită ONG-urilor noastre, ci a unor care au venit.

Considerați că UE ar trebuie să aibă o politică comună pentru organizațiile societății civile?

UE ar trebui să sprijine anumite rețele, dar nu cred că UE ar trebui să sprijine o politică comună pe domeniul ONG-urilor. Partenerul lor ar trebui să fie rețelele europene. UE ar trebui să sprijine organizațiile europene așa cum face Consiliul European. E în interesul nostru. Dar trebuie să se facă diferența între common policy și național policy. Cred că Uniunea Europeană ar trebui să permită ONG-urilor accesul la fondurile structurale.

Care este rolul organizațiilor societății civile într-o Uniune Europeană extinsă și după includerea noilor democrații?

Au fost multe campanii, iar lumea s-a mobilizat și am intrat în normalitate. ONG-urile ar trebui să susțină acquis-ul comunitar. S-au schimbat lucruri, dar nu datorită ONG-urilor din România, ci datorită celor străine.

Cum pot membrii societății civile să ajute la depășirea prăpastiei dintre instituțiile și cetățenii UE?

Prin resurse, au adus Europa mai aproape de cetățeni, măcar că oamenii au văzut un steguleț și au zis: "E de la Uniunea Europeană!" (...) Cred că România rămâne un fan Europa. Cred că sunt asociate ONG-urile cu UE pentru că au ajutat canalizarea resurselor până jos. ONG-urile au dus și vorba și resursa până cât mai jos. Fondurile PHARE au permis acest lucru.

Care este rolul care ar putea fi jucat de organizațiile societății civile pentru formarea unei identități europene comune?

Sunt cuvinte mari, grupurile de lobby de tip profesional (producători, fermieri, medii) sunt foarte slabe momentan. În măsura în care nu sunt organizații aici, cu atât mai puțin pot juca un rol la nivel european.

Avem un rol, dar îl jucăm la fel de prost ca și administrația. Joacă foarte prost această carte. Sunt organizații care fac lucruri bune, dar nu suntem noi la marile bătălii politice. Nici cu Guvernul, nici cu ONG-urile. Nu am auzit de un caz unde opinia noastră să fi contat. De ce să trimitem oameni la CES european, dacă nu funcționează în România? Guvernul nu investește în rețele europene.

Care ar fi cel mai adecvat mod pentru organizațiile societății civile să învețe din practicile naționale din domeniul dvs.?

Legat de aderare, ONG-urile au făcut monitorizare pe legislație și au ajutat UE prin semnalele date. În domeniul protecției consumatorului statul a creat și ONG-urile, abia în viitor lucrurile se vor dezvolta. Sugerez un „și” înainte de statul.

Cum ați caracteriza relațiile dintre organizațiile societății civile la nivelul Uniunii Europene și participarea în activitatea rețelelor civile europene?

Nu suntem foarte prezenți și nu este bine, pentru că suntem la masa și trebuie să ne apărăm interesele, dar noi nu o facem. ONG-urile românești nu au forța pentru un discurs, o dezbateră și o rețea europeană. ONG-urile românești nu au resurse proprii, ar avea nevoie de suportul statului, dar reprezentanții nu sunt capabili de acest lucru.

Având în vedere provocările pentru anii viitori, care considerați că sunt principalele două:

Puncte tari sunt resursele care pot fi bine valorificate. Punctele slabe sunt reprezentate de faptul că finanțarea e dependentă de proiecte, nu vizează un scop anume și că nu se accesibilizează informația.

Oportunitatea cea mai importantă este 2%. Din păcate în România e "sărăcuță" situația. Fondurile structurale sunt o oportunitate pentru cei bogați.

Amenințări: mobilizarea slabă în inițiativa civică, lipsa determinării și lipsa strategiei.

(3) Ancuta Vamesu

Care sunt cele mai importante patru puncte în timp din 1990 cu privire la dezvoltarea societății civile în țara dvs.?

Majoritatea celor care au pornit un ONG au avut spirit de aventurieri. Dacă până în 1989 prietenii erau „de casă”, după ’90 acest spirit îl întâlneai și în afara „casei”. Atunci foarte multă lume lupta pentru o cauză și era o adunare a tuturor celor care gândeau la fel.

Au fost 3 linii de dezvoltare: 1. Acele organizații care s-au născut ca urmare a unei inițiative venite din SUA și care au continuat pe tipicul organizațiile americane; 2. Au fost și alte organizații sprijinite de organizații din străinătate și 3. Altele născute prin prezența unor organizații mici din Europa de Vest. Ultimele au fost sensibilizate de persoanele cu handicap și prima etapă a fost cea în care în România au sprijinite asociațiile de tip umanitar.

Care sunt cei mai importanți factori care au format relațiile dintre stat și cel de-al treilea sector, cel al politiciii guvernului privind societatea civilă din ultimii ani?

Poate sunt radicală, dar nu cred că există sau că a existat vreodată sprijin guvernamental. După 1995-96, sprijinul acesta a fost prezent în discursurile demagogice, dar în realitate nu a existat niciodată. Asta pentru că se crede că funcționarii din ONG –uri sunt interesați de bani și nu de o cauză. S-a creat și o imagine completamente falsă. Partea guvernamentală a început să accepte partea non-guvernamentală în momentul în care s-a realizat că prin ONG-uri vin o mulțime de bani care erau inaccesibili sectorului guvernamental - undeva până în 2002. FDSC a reprezentat un mare pas în dezvoltarea societății civile din România – era un concept nou. Așa s-a întâmplat și cu CENTRAS pe care eu îl consider un rezultat al spiritului american, a fost întotdeauna mai „profi”, mai „tehnic” în timp ce FDSC-ul a fost mai comunitar, mai misionar, cu mulți poeți care aveau un crez pe care trebuiau să-l materializeze cumva. Era momentul când Radu Vasile era prim-ministru, atunci s-a realizat că ONG-urile sunt „un rău necesar” și noi aveam proiecte structurate. Bani ne veneau din străinătate.

Cum ați descrie rolul organizațiilor societății civile pentru pregătirea integrării în UE, contribuția lor la procesul de adaptare și la dezvoltarea cetățeniei europene?

A existat o deschidere o dată cu venirea CDR-ului la guvernare. În momentul în care negocierile cu EU au început să se cristalizeze și să apară oportunități pentru ONG-uri de a administra fonduri europene, iar în momentul de față există un sistem clientelar, pentru că mulți dintre cei care funcționează în sectorul guvernamental au și un ONG. O problemă esențială este că o conferință interministerială nu permite prezența unui ONG.

Care ar putea fi cea mai bună politică comună pentru organizațiile societății civile de a respecta, pe de o parte, varietatea tradițiilor societății civile și de a se găsi împreună, în același timp, într-o nouă societate civilă europeană?

Statutul României de membru al UE a făcut ca România să devină donator de bani de dezvoltare, în trecut fiind receptor de bani de dezvoltare. Sectorul social și sectorul de democrație ar trebui să beneficieze de cea mai consistentă parte de resurse. Înainte, banii destinați acestor sectoare veneau din SUA și din alte state vestice, iar acum nu mai vin.

Considerați că UE ar trebuie să aibă o politică comună pentru organizațiile societății civile?

Uniunea Europeană trebuia să recunoască că noile venite nu au aceeași relație a sectorului guvernamental cu celelalte două sectoare sociale, ca și alte țări. România ar trebui să se aplece mai mult spre întărirea sectorului non-guvernamental. Dar nu știu dacă există diferențe semnificative în Ungaria și în Polonia.

Care este rolul organizațiilor societății civile într-o Uniune Europeană extinsă și după includerea noilor democrații?

E dificil, pentru că în România nu există o tradiție a ONG-urilor. Sunt ONG-uri din Vest care trăiesc din bani guvernamentali pentru că statul, pe baza principiului subsidiarității, a delegat responsabilitățile către ONG-uri și, implicit banii.

Care ar fi cel mai adecvat mod pentru organizațiile societății civile să învețe din practicile naționale din domeniul dvs.?

Biserica Ortodoxă ar trebui să se implice mai mult în acțiunile cu caracter filantropic. Este nevoie de o dezvoltare a spiritului ONG, a spiritului „de sector”. În momentul de față, nu există întâlniri între ONG-uri pentru discuții de fond. Acum toate discuțiile se centrează pe bani, dar ar trebui să discutăm și probleme legate de identitate.

Cronologie

Cronologia evenimentelor cu influență asupra societății civile

- 1866: Prima Constituție a României. Reglementează o serie de drepturi și libertăți fundamentale pentru dezvoltarea societății civile.
- 1924: Legea nr.21 din 6 februarie 1924 pentru persoanele juridice (Asociații și Fundații) cunoscută drept legea Mârzescu a creat cadrul legal pentru aplicarea principiului libertății de asociere menționat în Constituțiile din 1866 și 1923.
- 1948: Venirea comunismului la putere în România și abolirea practică a dreptului la asociere și a majorității libertăților civile
- 1977: Scriitorul român Paul Goma a inițiat o petiție după modelul cehoslovac al Cartei 77 în care cerea respectarea drepturilor omului
- 1987: Protestele muncitorești din Brasov au fost urmate de o represiune dură din partea autorităților
- 1989: Căderea comunismului în România a început prin protestele de la Timișoara.
- 1990: Fondațiile și asociațiile voluntare pot fi create fără permisiunea guvernului
- 1991–1993: Societatea civilă - dușmanul public
- 1992: Scutirea de impozite a tuturor activităților non-profit, posibilitatea de deducere necondiționată și nelimitată a impozitelor aferente donațiilor pentru fundații
- 1994: Reglementarea sistematică a activităților de sponsorizare (Legea nr. 32/1994)
- 1997: este creat Consiliul Economic și Social
- 2000: OG nr. 26/2000 înlocuiește Legea din 1924 care reglementa activitatea ONG-urilor. Este introdus statutul de utilitate publică.
- 2003-2006: Legea nr. 43/2003 care reglementează finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale permite ONG-urilor să sprijine activitățile politice. Această prevedere creează multe dispute.
- 2003: Consultarea publică este introdusă ca normă în legislația română.
- 2005: 1% din impozitul personal pe venit poate fi acordat organizațiilor non-profit selectate de contribuabili. În 2006, acest procent este crescut la 2%.

Lista ONG-urilor importante din România

Denumire	Domeniu	Web
Academia Civica	Educatia civica, educatia tineretului, Principalul proiect este Memorialul Victimelor Comunismului si al Rezistentei de la Sighet	www.memorialsighet.ro/ro/fundatia_academia_civica.asp
Academia de Advocacy	Intarirea si dezvoltarea sectorului privat prin programe de advocacy, instruire, consultanta, monitorizare si cercetare	www.advocacy.ro/
Agentia de Monitorizare a Presei	Protectia drepturilor omului, libertatea presei	www.mma.ro
AIESEC Romania,	Organizatie studenteasca internationala	www.aiesec.org/romania/
Alianta Civica	Consolidarea societății civile și a statului de drept	www.aliantacivica.ro
Alianta Nationala a Organizatiilor Studentesti din Romania	Organizatie umbrela studenteasca	www.anosr.ro/
APADOR-CH	Promovarea și protejarea drepturilor civile; responsabilizarea autorităților/instituțiilor, si antidiscriminare	www.apador.org
Asociatia "Salvati Dunarea si Delta"	Protejarea Rezervatiei Biosferei "Delta Dunarii"	www.salvatidelta.ro
Asociatia 21 Decembrie	Comemorarea Revolutiei Romane	www.21decembrie.wordpress.com
Asociația culturală „Pro Basarabia și Bucovina”,	Sprijinul apropierei românilor de la stânga și de la dreapta Prutului.	www.probasarabia.bro.ro
Asociația Foștilor Deținuți Politici din România	Promovarea drepturilor foștilor detinuti politici	www.procesulcomunismului.com
Asociatia Nationala a Birourilor de Consiliere pentru Cetateni	Informarea si consilierea cetățenilor pe probleme de interes public	www.robcc.ro
Asociația pentru protecția naturii și educație ecologică	Protectia naturii si educatie ecologica	www.wildliferomania.org
Asociatia Pentru Relatii Comunitare	Mobilizarea resurselor financiare locale in beneficiul comunitatii	www.arcromania.ro
Asociația Pro Democrația	Intarirea democratia la nivel national si international prin stimularea participarii civice.	www.apd.ro

Asociatia Revolutionarilor fara Privilegii	Apararea idealurilor Revolutiei, a principiilor libertatii si democratiei	www.arfp.org.ro
Asociatia Romana Anti-SIDA	Informarea si educarea tuturor categoriilor de populatie asupra pericolului reprezentat de SIDA	www.arasnet.ro
Asociatia Romana de Dezbateri, Oratorie si Retorica	Educarea tinerilor din Romania prin intermediul dezbaterilor	www.ardor-deb.ro
Asociatiei de Comunicare Ethos	Comunicare si relatii publice, organizator al proiectului Olimpiadele Comunicarii	www.ethos.ro
CENTRAS	Oferirea de asistenta catre Asociatii Non-Guvernamentale	www.centras.ro
Centrul de Resurse Juridice	Crearea si functionarea unui cadru legal si institutional care sa asigure respectarea drepturilor omului si a egalitatii de sanse	www.crj.ro
Centrul pentru Jurnalism Independent	promovarea libertatii presei	www.cji.ro
Centrul Roman pentru Jurnalism de Investigatie	îmbunatati calitatea jurnalismului de investigatie din România	www.crji.org
Centrului Educatia 2000+	Politici, servicii si consultanta educationala	www.cedu.ro
Cercetasii Romaniei	Promovarea cercetasiei	www.scout.ro
Ce-Re	Sprrijinirea ONG-urilor si institutiilor publice in insusirea si aplicarea metodelor de participare publica	www.ce-re.ro/
Crucea Roșie	Asista persoanele vulnerabile in situatii de dezastre si de criza	www.crucearosie.ro
Freedom House Romania	Libertatea, democrația și drepturile omului	www.freedomhouse.ro
Fundatia Accept	Apara si promoveaza drepturile LGBT	www.accept-romania.ro
Fundatia Habitat for Humanity Romania	Construieste locuinte pentru cei defavorizati	www.habitat.ro
Fundația Națională pentru Dezvoltare Comunitară	promovarea spiritului de cooperare și toleranță interculturală și intracomunitară	www.fndc.ro
Fundatia Parteneri pentru Dezvoltare Locala	Promovarea dezvoltarii la nivel local	www.fpd.ro

Fundatia pentru Dezvoltarea Societatii Civile		www.fdsc.ro
Fundatia Principesa Margareta a Romaniei	contribuie la dezvoltarea societatii civile din Romania	www.fpmr.ro
Fundatia Pro Women	Sustinerea participarii femeilor la dezvoltarea societatii	www.prowomen.ro
Fundatia Solidaritate si Speranta	implementeaza programe sociale, filantropice, culturale, educationale si civice	www.fundatia.mmb.ro
Fundatia Soros Romania	reforma institutionala si procesul de democratizare prin intermediul activitatii de advocacy, sustinerea dezvoltarii sectorului ONG	www.osf.ro
Greenpeace Romania	Ecologie	www.greenpeace.ro
Grupul pentru Dialog Social	Promovarea democratiei, statului de drept si libertatile fundamentale ale omului	www.gds.org.ro
Human Rights Watch	Promovarea drepturilor omului	www.hrw.org
Liga Apărării Drepturilor Omului	Apararea drepturilor omului	www.lado.org.ro
Liga pentru Promovarea si Apararea Drepturilor Persoanelor cu Handicap din Romania	Apărarea drepturilor persoanelor cu handicap	www.ligahandicap.ro
Liga Pro Europa	Reducerea tensiunilor existente între diferite grupuri etnice și confesionale și la neutralizarea mișcărilor naționaliste existente în Transilvania	www.proeuropa.ro
ONPHR	Integrare sociala a persoanelor cu handicap si impotriva oricaror forme de discriminare	www.integration.ro
ProVobis	Promovarea si dezvoltarea voluntariatului in Romania	www.provobis.ro
Salvați Copii	respectarea drepturilor copilului si pentru modificarea politicilor si a legislatiei in beneficiul copiilor,	www.salvaticopiii.ro
SMURD	Servicii de asistenta medicala de urgenta	www.smurd.ro
Societatea Academica din Romania	promovarea politicilor publice de calitate	www.sar.org.ro
Societatea de Analize Feministe AnA	intelegerea si imbunatatirea conditiei femeilor din Romania	www.anasaf.ro

Societatea de Educație Contraceptivă și Sexuală	Activează în domeniul sănătății reproducerii.	
Societatea pentru Justiție SoJust.	contribuie la realizarea unei reforme autentice și cuprinzătoare nu numai a magistraturii, ci și a altor profesii juridice și a sistemului de educație juridică.	www.sojust.ro
Transparency International România	Prevenirea și combaterea fenomenului corupției	www.transparency.org.ro
Uniunii Studenților din România,	federatie ce reunește la nivel național studenții din România	www.uniunea.ro
VIER PFOTEN România	conservarea naturii și protecția animalelor	www.vier-pfoten.ro
World Vision România	Programe de intervenție umanitară de urgență, dezvoltare și advocacy.	www.worldvision.ro

EU Civis - Glosar RO

advocacy: actul sau procesul de a apăra sau de a susține o cauză sau o propunere. O organizație poate avea advocacy ca misiunea sa (sau ca parte a misiunii sale) de a crește cunoașterea publică cu privire la un subiect anumit sau la un set de subiecte.

responsabilitate: capacitatea de a da seama pentru acțiunile proprii sau pentru cele executate ca reprezentant al organizației proprii, de a răspunde fie pentru acțiunile tale, fie pentru acțiunile organizației tale. Termenul este utilizat, de obicei, în sectorul voluntariatului pentru a face referire la responsabilitatea unei organizații non-profit de a informa donatorii cu privire la maniera în care au fost utilizate donațiile acestora.
construirea capacității: procesul de întărire a potențialului unor organizații non-profit de a răspunde la nevoile comunității pe care o deservesc.

organizație a societății civile: organizații de cetățeni create în mod voluntar care au în vedere în mod expres și activ nevoile variate și complexe ale societății; acestea întăresc pluralismul și diversitatea, îndeplinesc rolul de mediator între cetățean și stat, cetățean și puterea economică și stabilesc mecanismele prin care guvernul și piața pot fi trase la răspundere de către public. Calitatea de membru într-o organizație a societății civile încurajează indivizii să acționeze ca cetățeni în toate aspectele conexe unei societăți, mai mult decât plecarea înaintea sau depinderea de puterea și caritatea puterii statului. Termenii organizației ale societății civile (OSC-uri), organizații non-profit (ONP-uri), organizații voluntare, organizații ale celui de-al treilea sector și organizații non-guvernamentale (ONG-uri) sunt utilizate des ca sinonime. Cu toate că împărtășesc un sens general similar, conotațiile acestora sunt oarecum diferite. Atunci când asociațiile voluntare și fundațiile private sunt menționate ca organizații ale societății civile, accentul se pune pe rolul pe care acestea îl joacă în participarea socială, advocacy, self-help și articularea intereselor.

dialog civil: așa cum este specificat în Articolul 47 al Tratatului Constituțional, o caracteristică importantă a democrației participative este faptul că instituțiile Uniunii Europene trebuie să “mențină un dialog deschis, transparent și regulat cu asociațiile reprezentative și cu societatea civilă”.

contractarea serviciilor din exterior: administrațiile locale s-au angajat din ce în ce mai mult în parteneriate cu organizațiile non-profit din comunitatea lor pentru a furniza anumite servicii publice. Contractarea serviciilor din exterior, de la organizațiile non-profit, poate oferi avantaje de cost și/sau calitate prin comparație cu activitatea administrațiilor.

responsabilitatea socială a companiilor: un concept bazat pe abordarea că și companiile iau în considerare interesele societății prin asumarea responsabilității pentru impactul activității lor asupra clienților, furnizorilor, angajaților, comunităților și altor entități interesate, ca și asupra mediului înconjurător și a comunității în care activează. Această obligație este considerată a se extinde dincolo de obligația statutară de conformare cu legislația și ea are în vedere pașii viitori efectuați de organizații în mod voluntar pentru a îmbunătăți calitatea vieții angajaților și a familiilor lor, ca și pentru comunitatea locală și societatea în întregul său.

Cartea Albă a Comisiei Europene cu privire la guvernarea europeană: Dezbateră asupra guvernării europene, lansată de Comisia Europeană în Cartea sa Albă din iulie 2001, are în vedere toate regulile, procedurile și practicile care influențează modul în care sunt exercitate puterile în cadrul Uniunii Europene. Scopul este adoptarea de noi forme de guvernare care să aducă Uniunea mai aproape de cetățenii săi europeni, care să o facă mai eficientă, care să întărească democrația în Europa și care să consolideze legitimitatea instituțiilor. Uniunea Europeană trebuie să se reformeze pentru a compensa deficitul democratic al instituțiilor sale. Această guvernare trebuie să se regăsească în organizarea și implementarea unor politici mai bune și mai consistente care să conducă la asocierea organizațiilor societății civile cu instituțiile Uniunii. Aceasta va aduce cu sine și îmbunătățirea calității legislației europene, clarificarea și eficientizarea acesteia. Mai mult, Uniunea Europeană trebuie să contribuie la dezbateră asupra guvernării lumii și trebuie să joace un rol important în îmbunătățirea funcționării instituțiilor internaționale.

fundăție: organizații având dotări care au fost create pentru a urmări scopuri publice durabile. Fondatorii acestora pot fi persoane fizice, fie organizații cu persoană juridică. Spre deosebire de asociații, fundațiile nu au membri. Acestea sunt gestionate de un consiliu. Fondatorii lor nu au dreptul de a avea o influență semnificativă asupra deciziilor acestui consiliu. Fundațiile particulare pot lua diferite forme, inclusiv fundațiile funcționale (de exemplu, fundațiile care patronază școli, aziluri, instituții culturale și medicale, care furnizează servicii sociale, care publică cărți și ziare, care gestionează posturi de radio și televiziune locale, etc.), fundațiile care caută granturi și care sprijină în mod exclusiv instituțiile publice cum ar fi bibliotecile, teatrele, muzeele, școlile, universitățile, spitalele, institutele de cercetare care le-au creat sau care au în vedere scopuri și proiecte particulare cum ar fi ridicarea de monumente, organizarea festivalurilor sau dezvoltarea colecțiilor de artă, fundațiile care furnizează granturi și care sprijină fie proiecte, fie organizații, și fundațiile companiilor care sprijină majoritar angajații prezenți sau foști ai acestor companii.

coeziune socială: procesul continuu de dezvoltare a unei comunități de valori împărtășite, de provocări împărtășite și de oportunități egale pe baza unui sentiment de încredere, speranță și reciprocitate.

dialog social: procesul care face referire la discuțiile, consultațiile, negocierile și acțiunile comune desfășurate de organizațiile parteneri sociale între autoritățile publice, organizațiile angajaților și patronate. La nivel european, dialogul social are două forme principale – un dialog bipartit între angajatorii europeni și organizațiile sindicale și un dialog tripartit care implică interacțiunea dintre partenerii sociali și autoritățile publice. Dialogul social european a condus la o varietate de rezultate, inclusiv adoptarea a peste 300 texte comune de către partenerii sociali europeni. Combinând responsabilitatea, solidaritatea și participarea, dialogul social european completează practicile naționale ale dialogului social care există în cele mai multe state membre.

transparentă: Articolul 255 al Tratatului Comunității Europene furnizează oricărui cetățean al Uniunii și oricărei persoane fizice sau persoane juridice care își are reședința într-un stat membru dreptul de a accesa documentele Parlamentului, Consiliului și Comisiei Europene. Suplimentar, accesul la documente trebuie să fie facilitat prin implementarea unui registru public electronic. Conceptul de transparentă face referire la deschiderea instituțiilor Comunității și la funcționarea lor clară. Transparenta este legată de cererile cetățenilor pentru existența unui acces mai mare la informații și la documentele UE și pentru o mai mare implicare în procesul de luare a deciziilor care ar ajuta la crearea unei sentiment de apropiere de Uniune.

voluntar: persoane care efectuează sau care se oferă pentru un serviciu din propria lor voință; voluntarii nu primesc niciun fel de remunerație pentru munca / expertiza lor.

asociație voluntară: organizații autonome cu membri, formate în mod voluntar pentru un scop asupra căruia s-a convenit de către membrii lor și care este declarat în actele lor constitutive. Asociațiile trebuie să aibă membrii înregistrați care să fie organizați pentru a urmări în mod activ scopurile asociației. Cu toate că organizațiile cu membri nu sunt numite în mod obligatoriu asociații voluntare și că legile și decretele guvernamentale pot specifica reguli pentru unele dintre ele, reglementarea juridică fundamentală pentru asociațiile voluntare se aplică tuturor acestor organizații, inclusiv societăților, cluburilor, grupurilor de întraajutorare, federațiilor, sindicatelor, organizațiilor de masă, organizațiilor sociale, etc. Aceste organizații pot fi formate în jurul unor interese, intenții, preocupări, hobby-uri, probleme personale, vârste, domiciliu, profesie, ocupații comune sau ca sprijin pentru anumite instituții, ideile și acțiuni.

Coaliție: modalitate de asociere pe bază informale și în general ad-hoc între mai multe organizații ale societății civile. Asocierea se face cu scopul de a susține în comun un proiect, a întreprinde o acțiune specifică sau a se opune unor inițiative guvernamentale, sau a altor organizații. În unele cazuri această modalitate de asociere poate fi formalizată într-o federație sau uniunea. Cel mai cunoscut exemplu din România este Coaliția pentru un Parlament Curat, formată de 20 de ONG-uri cu scopul de a verifica din punct de

vedere al activității desfășurate în trecut, persoanele înscrise pe listele de candidați ale partidelor politice și alianțelor electorale la alegerile locale și generale din 2004

PHARE: programul PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) a fost stabilit în 1989 pentru a ajuta la tranziția economică și politică din Polonia și Ungaria. Până în 1996 a fost extins la peste 13 țări candidate la aderare. Programul PHARE consistă în oferirea de finanțări pentru o număr mare de domenii și activități. A reprezentat una din cele mai importante surse de finanțare a ONG-urilor din România

Consultare publică: mecanism de consultare publică care consistă într-un proces prin care publicul este informat despre o propunere de politică publică de către o autoritate (Guvern, Parlament sau administrație locală) și este chemat să comenteze asupra propunerii. În România, acest mecanism a fost introdus odată cu legea 52/2003 privind transparența procesului decizional în administrația publică.

Legea 2%: Introdusă într-o primă formă drept Legea 1% în Codul Fiscal prin Legea 571/2003, Titlul 111, a fost transformată un an mai târziu în Legea 2%. Legea permite plătitorilor de impozit să transfere 2% din impozitul pe venit către o organizație non-profit la alegere. Conform rezultatelor naționale ale campaniei 2% din 2006, în anii financiari 2005 și 2006, doar 8.6% dintre contribuabili au folosit posibilitatea de a direcționa 2% din impozitul pe venit către o entitate non-profit, suma totală transferată fiind de 5,3 milioane Euro.

Consiliul Economic și Social: instituție creată prin prin legea 109/1997. Conform Constituției României, Consiliul Economic și Social este definit ca un organ consultativ al Parlamentului și Guvernului. Aceasta a fost gândită ca o instituție publică de interes național, tripartită, autonomă, în scopul realizării dialogului social la nivel național dintre patronat, sindicate și Guvern și a climatului de stabilitate și pace socială.